๑ ๑ อัลฮาฟิซฺอะฮฺมัด อัลฆุมารีย์คืออิบนุฮะญัรแห่งยุคโดยมติเอกฉันท์ของนักฮะดีษ

ได้มีโอกาสเห็นโพสต์เก่าเมื่อปีที่แล้วของ “นายมาตุรีดีย์ นักตัดสายโทรศัพท์” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ดร.ยุซรีย์ ญับรฺ นักปราชญ์ศูฟีย์แห่งรั้วอัลอัซฮัรผู้เป็นที่รักใคร่ของนักศึกษาศูฟีย์ไทย โดยข้อเขียนของ “นายมาตุรีดีย์ นักตัดสายโทรศัพท์” มีข้อความดังต่อไปนี้

“ต่อเรื่อง..คิต่าน..ของผู้หญิงอีกซักนิด

1. การคิต่าน หรือการเข้าสุหนัตของผู้หญิง สำนักฟัตวาแห่งประเทศอียิปต์ ได้ออกฟัตวา ว่า..ฮะรอม.. ในฟัตวาก็อธิบายถึงฮะดิษที่เกี่ยวข้องไว้ละเอียดมาก แต่ผมจะไม่นำมากล่าว เพราะผมเองก็ไม่ได้ยึดถือตามฟัตวานั้น

2. ผมทราบครับว่าทัศนะหลักของมัซฮับชาฟิอีย์เรื่องคิต่านของผู้หญิงถือเป็น..วายิบ.. แต่ผมก็ไม่ได้ถือตามทัศนะนี้ และพี่น้องที่โทรมาสอบถามก็ไม่ได้สังกัดมัซฮับชาฟิอีย์ และการที่ผมไม่ได้นำทัศนะนี้มากล่าวในโพสที่ผ่านมา เพราะเมื่อพิจารณาในภาพรวมของฟิกฮ์ ผมเห็นว่าทัศนะนี้ไม่ใช่ทัศนะหลัก ในโพสที่ผ่านมาผมจึงใช้คำว่า ((ทัศนะหลักๆ มีดังต่อไปนี้)) แล้วตามด้วยทัศนะทั้ง 4 ที่ผมนำเสนอ โดยไม่กล่าวทัศนะที่ผมมองว่าไม่แข็งแรง

3. ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าโพสที่ผ่านมา มันอาจจะไปสร้างความไม่พอใจให้กับนักเรียนศาสนาหรือผู้รู้บางท่านที่ยึดติดเหนียวแน่นกับมัซฮับชาฟิอีย์ ซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนั้นก็ต้องขอมะอัฟด้วยครับ แต่ก็อย่างที่แจ้งให้ทราบไปแล้ว ว่าแม้แต่สำนักฟัตวาแห่งประเทศอียิปต์เขายังบอกว่าฮะรอมเลย ทั้งที่ส่วนใหญ่ของผู้รู้ในสำนักฟัตวาก็เป็นผู้รู้ในสายชาฟิอีย์

*4. ทัศนะที่ผมเลือกนำมาตอบ คือ มุบาห์ ..เป็นสิ่งที่กระทำได้.. โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องกระทำโดยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น เป็นทัศนะที่ตรงกับ**ชัยค์ ยุสรีย์ ญับร ซึ่งท่านก็เป็นนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงของอัซฮัร** อีกทั้งท่านยังเป็น..หมอ..ด้วย และยังเป็นทัศนะที่ตรงกับ มุฟตีอาลี ญุมอะฮ์(ตามคำบอกกล่าวของชัยค์ยุสรีย์)ด้วย*

ชัยค์ยุสรีย์ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่ง มีใจความประมาณว่า : ไม่เคยมีรายงานว่าท่านนบี ซล. เคยทำการเข้าสุหนัตให้กับบุตรสาวของท่านเลย ท่านนบี ซล. มีลูกสาวหลายคน แต่ไม่มีรายงานเลย แล้วก็ไม่มีทางที่จะมีรายงานแบบนั้นด้วย และท่านนบี ซล. ก็ไม่เคยสั่งให้ทำการ

เข้าสุหนัตผู้หญิงด้วย ดังนั้นตัวบทฮะดิษต่างๆก็แค่เป็นการชี้ให้เห็นว่าท่านนบี ซล. ยอมรับ ซึ่งก็หมายความว่าเป็นสิ่งที่มุบาฮ์ อนุญาติให้กระทำได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเป็นซุนนะหรือวายิบ.. ท่านใดที่ฟังภาษาอาหรับได้ ก็น่าจะลองไปเปิดฟังดู (คลิปตามภาพ)

สุดท้ายผมก็ต้องยืนยันตามเติมอีกครั้ง ว่า ฮุก่มการคิต่านสำหรับผู้หญิง คือ มุบาห์ .. เป็นสิ่งที่กระทำได้.. โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องกระทำโดยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ดังกล่าวนี้คือทัศนะที่ผมยึดถือ และเป็นทัศนะที่ผมใช้ตอบคำถาม ในกรณีที่ผู้ถามไม่ได้ถามเจาะจงมัซฮับหนึ่งมัซฮับใด

การคิต่านของผู้หญิงนั้น ((ไม่ถือเป็นวายิบและไม่ถือว่าฮารอม)) ซึ่งคำพูดนี้ไม่ถือเป็นการจาบจ้วงมัซฮับชาฟิอีย์(ที่บอกว่าวายิบ)และไม่ถือเป็นการจาบจ้วงสำนักฟัตวาแห่งประเทศอียิปต์(ที่บอกว่าฮะรอม) แต่คำพูดนี้เป็นการนำเสนอความเห็นเชิงวิชาการครับ

หมายเหตุ : การใช้ใบมีดโกนลูบผ่านๆ หรือแค่สะกิดๆ ยังไม่ถือเป็นการคิต่าน เพราะการคิต่านจะต้องมีการขลิบผิวหนังบางส่วนออกมาด้วย ดังนั้นฮิกมะฮ์ในเรื่องการลดอารมณ์ทางเพศและอื่นๆตามที่มีการกล่าวไว้ในหนังสือฟิกฮ์บางเล่ม จะยังไม่เกิดขึ้นด้วยการใช้ใบมีดไปสะกิดๆหรือลูบผ่าน ๆ เท่านั้น"

วิภาษ

ข้อเขียนของ "นายมาตุรีดีย์ นักตัดสายโทรศัพท์" คนนี้ แสดงออกให้เห็นถึงการยกย่องไว้อย่าง "มากล้น" ที่สถาบันอัลอัซฮัรมีให้แก่ "หมอยุซรีย์ ญับรฺ" โดยมีข้อความที่ระบุถึงการเทิดทูนอย่างชัดเจน นั่นคือวรรคที่เขียนว่า "**ชัยค์ยุสรีย์ ญับร ซึ่งท่านก็เป็นนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงของอัซฮัร**"

ทว่า มันช่างน่าแปลกใจเป็นอย่างมากที่ "นายมาตุรีดีย์ นักตัดสายโทรศัพท์" คนเดียวกันนี้กลับเคยพูดจาในทำนองเหมือนกับว่า "อัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์" ไม่ได้มีความสลักสำคัญใดต่อองค์ความรู้ของพวกเขา ซึ่งนั่นบ่งชี้ไปในตัวว่า "นายมาตุรีดีย์ นักตัดสายโทรศัพท์" ผู้นี้ยังเรียนรู้ไม่ถึงขั้น "สูงสุด" แบบที่ท่านนัมเบอร์วัน (อะลีย์ ญุมอะฮฺ) และท่านหมอยุซรีย์คนนี้ไต่ระดับไปถึง

ในคลิปที่ข้าฯ อ้างอิงมานี้ หมอยุซรีย์ ญับรฺ ได้กล่าวถึงอัลฮาฟิซฺไว้ว่า

كانَ يُعتَبرُ فِي هذا العَصرِ باعتِرَافِ أَهلِ الحَدِيثِ أَنَّهُ أَمِيرُ المُؤمِنينَ فِي الحَدِيثِ، وَأَنَّهُ لمْ يَأْتِ حَافِظٌ للحَدِيثِ مِثلُ الإمَامِ ابنِ حَجَرٍ الأعسَقَلانِيِّ إِلَى أَنْ جَاءَ سَيِّدِي أَحمدُ بنُ الصِّدِّيقِ فَجَدَّدَ عِلمَ الحَدِيثِ وَحِفْظَ الحَدِيثِ وَالتَّنقِيبَ فِي عِلمِ الرِّجَالِ وَكَانَ لَهُ بَاعٌ كَبِيرٌ فِيهِ.

"ในยุคร่วมสมัยนี้ ท่านซัยยิดีย์ อะฮ์มัด อัลฆุมารีย์ ได้ถูกพิจารณาด้วยการยอมรับของเหล่านักฮะดีษว่า **ท่านคืออะมีรุลมุอ์มินีนฟิลฮะดีษ (ผู้นำแห่งเหล่าศรัทธาชนในด้านฮะดีษ)** และไม่เคยมีใครคนใดสามารถเป็นผู้ที่ท่องจำฮะดีษได้เทียบเท่ากับท่านอัลอิมามอิบนุฮะญัร อัลอัซเกาะลานีย์ ได้เลย จนกระทั่งท่านซัยยิดีย์ (นายของพวกเรา) อะฮฺมัด อิบนุศิดดี้ก อัลฆุมารีย์ ปรากฏตัวขึ้นสู่วงการฮะดีษนี่เอง ซึ่งท่านอะฮฺมัด อิบนุศิดดี้ก อัลฆุมารีย์ ได้ฟื้นฟูศาสตร์ฮะดีษ, ฟื้นฟูการท่องจำฮะดีษขึ้นมาและยังฟื้นฟูการวิจัยอย่างลึกซึ้งในศาสตร์เกี่ยวกับผู้รายงานฮะดีษ และสำหรับท่านแล้วยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถกว้างขวางในวิชาการนี้"[329]

คำพูดของ ยุซรีย์ ญับรฺ ข้างต้นนี้ เป็นที่ชัดเจนว่า "อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์" อยู่ในสถานะ "เจ้านายเหนือหัว" "และ "สูงสุดแห่งความรู้" ของสำนักอัลเกาษะรียะฮฺไปแล้ว

สำหรับประวัติการศึกษาของ ดร.ยุซรีย์ นั้น เขาเป็นลูกศิษย์ของท่านชัยคฺอับดุลลอฮฺ อัลฆุมารีย์ โดยที่ ดร.ยุซรีย์ได้เรียนตำรา "อัชชะมาอิล" ของอิมามอัตติรมิสี้ย์กับท่านชัยคฺอับดุลลอฮฺด้วยสายรายงานที่ต่อเนื่องและรับเฏารีเกาะฮฺอัศศิดดิกียะฮฺอัชชาซุลียะฮฺที่กรุงไคโรจากชัยคฺอับดุลลอฮฺ นอกจากนี้ยังได้เรียนตำรา "อัลมุวัฏเฏาะอ์" และ "อัลลุมะอฺอุศูลอัลฟิกฮฺ" กับชัยคฺอับดุลลอฮฺอีกด้วย กล่าวได้ว่า ดร.ยุซรีย์ คลุกคลีและสมาคมกับชัยคฺอับดุลลอฮฺทุกครั้งที่ท่านชัยคฺเดินทางมาอียิปต์ จนกระทั่งท่านชัยคฺอับดุลลอฮฺกลับไปหาพระองค์ที่เมืองฏ็อนญะฮฺ ในวันศุกร์ที่ 21 เดือนชะอฺบาน ฮ.ศ.1423

[329] "อัชชัยคฺอัลอิมามซัยยิดีย์มุฮัมมัดบินอัศศิดดี้กอัลฆุมารีย์วะอับนาอุฮุวะตะลามิสะตุฮุ : อุละมาอุลเอาลิยาอ์วะเอาลิยาอุลอุละมาอ์," พฤษภาคม 13, 2021, วิดีโอการสอน, 4:56, https://www.youtube.com/watch?v=IflyBBoB1Cs

ภาพที่ 1.36 รูปของ ดร.ยุซรีย์ ญับรฺ ขณะกำลังพูดถึงอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์ (الشيخ الإمام سيدي محمد بن الصديق الغماري وأبناؤه وتلامذتهم : علماء الأولياء وأولياء العلماء)، يوتيوب، 2025/08/25، https://www.youtube.com/watch?v=IfIyBBoB1Cs)

อะกีดะฮฺของอิบนุฮะญัรถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นแล้วผู้ที่เสมอเท่าล่ะ?

เมื่อไม่นานมานี้ สังคมวิชาการได้รับฟังคำพูดของ "นักคุยโวแห่งคณะอัลเกาษะรีย์" มาเต็มสองใบหูเมื่อครั้งที่เขาได้ประกาศออกมาว่า "หลักศรัทธาของอิบนุฮะญัรถูกต้องร้อยเปอร์เซ็น" คำถามที่เกิดขึ้นตามมาถัดจากคำพูดนี้ก็คือ หลักศรัทธาของอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์ﷺสามารถ "ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็น" ได้หรือไม่? เพราะอะไร? เกณฑ์ในการพิจารณา

คำตอบของเรื่องนี้คืออะไร? ตัวข้าฯ เองได้ถามหาคำตอบจาก “นักคุยโวแห่งคณะอัลเกาษะรีย์” มามากกว่าหนึ่งปีเต็ม ทว่าสิ่งที่ได้กลับมาคือความเงียบ!

จุดที่เหมือนกันระหว่างคำพูดของอัลฮาฟิซฺทั้งสองคือ การชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของปรัชญากรีกที่ส่งอิทธิพลมาสู่การศึกษาหลักอะกีดะฮฺ โดยท่านอัลฮาฟิซฺ อิบนุฮะญัร ﵀ นั้นได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงการที่อิทธิพลของปรัชญากรีกได้ส่งผลให้เกิดการ “ตะอ์วีล” ตัวบทในศาสนาขึ้นมา ขณะที่อัลฮาฟิซฺ อัลซฺมารีย์ ﵀ ก็ได้ตำหนิอัลอะชาอิเราะฮฺว่ารับอิทธิพลจากปรัชญากรีกมาเช่นเดียวกันดังที่ข้าฯ ได้เสนอตัวบทคำพูดของท่านทั้งสองไปแล้วในบทนำของหนังสือเล่มนี้

ข้าฯ ขอยืนยันตรงนี้อีกครั้งคราว่า ท่าน “ซัยยิดีย์ อะฮ์มัด อัลฆุมารีย์” ได้ตัดสินว่าแนวทางอัลอะชาอิเราะฮ์ คือแนวทางที่รับปรัชญากรีกอันเน่าเหม็นมายึดถือเป็นรากฐานความเชื่อและอัลอะชาอิเราะฮฺ คือกลุ่มที่หลงผิดที่ทำการเปรียบเทียบพระเจ้าให้คล้ายสิ่งถูกสร้าง หลักฐานที่พิสูจน์ให้เห็นถึงอิทธิพลของปรัชญากรีกในความคิดของสำนักอัลอะชาอิเราะฮฺ พิสูจน์ได้จากการที่อัรรอซีย์ “ราชาแห่งอาณาจักรกะลาม” ได้แสดงออกถึงการยอมรับต่อ “ศัพท์แสงของปรัชญากรีก” แต่กลับไม่ยอมรับ “คำศัพท์จากตัวบทศาสนา” !

ท่านฟัครุดดีน อัรรอซีย์ ﵀ ราชาแห่งอาณาจักรกะลามเอเธนส์ ได้กล่าวว่า

الفَصْلُ السَّابِعَ عَشَرَ فِي أَنَّهُ هَلْ يَصِحُّ إِطْلَاقُهُ لَفْظَ الْجَوْهَرِ عَلَى اللهِ تَعَالَى أَمْ لَا؟ اِعْلَمْ: أَنَّ الْجَوْهَرَ قَدْ يُذْكَرُ وَيُرَادُ بِهِ أَحَدُ أُمُورٍ أَرْبَعَةٍ... وَالتَّفْسِيرُ الثَّالِثُ لِلْجَوْهَرِ: إِنَّهُ الْمَاهِيَةُ الَّتِي إِذَا وُجِدَتْ فِي الْأَعْيَانِ كَانَتْ لَا فِي مَوْضِعٍ. وَهَذَا الْمَفْهُومُ إِنَّمَا يَصْدُقُ عَلَى الشَّيْءِ الَّذِي تَكُونُ مَاهِيَتُهُ غَيْرَ وُجُودِهِ، وَلَمَّا كَانَ مَذْهَبُ الشَّيْخِ أَبِي عَلِيٍّ: أَنَّ وُجُودَ اللَّهِ تَعَالَى نَفْسُ مَاهِيَتِهِ وَلَيْسَ صِفَةً مُغَايِرَةً لِمَاهِيَتِهِ، اِمْتَنَعَ كَوْنُهُ تَعَالَى جَوْهَرًا بِهَذَا الْوَجْهِ، وَأَمَّا عِنْدَنَا فَلَمَّا كَانَ الْجَوْهَرُ، هُوَ أَنَّ وُجُودَ اللَّهِ تَعَالَى صِفَةٌ قَائِمَةٌ بِذَاتِهِ الْمَخْصُوصَةِ كَانَ جَوْهَرًا بِهَذَا الْوَجْهِ.

“บทที่สิบเจ็ด: **ว่าด้วยประเด็นในเรื่องจะสามารถใช้คำว่าอัลเญาฮัร (สาร/แก่น) กับอัลลอฮฺผู้ทรงสูงส่งได้หรือไม่?** จงรู้เถิดว่า แท้จริงแล้วคำว่าอัลเญาฮัรนั้น บางครั้งมันจะถูก

กล่าวขึ้นมาและจะถูกให้ความหมายได้เป็น 4 ประการ...[330] และคำอธิบายประการที่สามสำหรับคำว่า ‘อัลเญาฮัร’ คือ: แท้จริงอัลเญาฮัรคือ สารัตถะ (อัลมาฮียะฮฺ)[331] ที่ซึ่งเมื่อตัวมันถูกพบเจออยู่ในสรรพสิ่ง มันก็มีอยู่โดยไม่ได้อยู่ในสถานที่ใด ๆ **และความเข้าใจนี้จะเป็นจริงก็เพียงแค่กับสิ่งที่สารัตถะของมันไม่ใช่การมีอยู่จริงอยู่ของมัน** และครั้นเมื่อความเห็นของท่านชัยคฺอบูอะลีย์ (อิบนุซีนา) มีอยู่ว่าแท้จริงแล้วการดำรงอยู่จริง (วุญูด) ของอัลลอฮฺนั้น คือตัวของสารัตถะของพระองค์โดยตรง และวุญูดก็ไม่ใช่คุณลักษณะที่แตกต่าง (เป็นคนละสิ่ง) ไปจากสารัตถะของพระองค์[332] ดังนั้น การที่พระองค์จะเป็น ‘อัลเญาฮัร’ ในความหมายนี้จึงเป็นไปไม่ได้ (เพราะนิยามและความเข้าใจในรายละเอียดต่ออัลเญาฮัรไม่ลงรอยกัน-ผู้แปล) **และสำหรับ (ความเห็น) ณ ที่พวกเราแล้ว เมื่อคำว่า ‘อัลเญาฮัร’ มันคือการที่สภาวะการดำรงอยู่จริง (วุญูด) ของอัลลอฮฺเป็นคุณลักษณะที่ดำรงอยู่ในตัวตน (ซาต) อันเฉพาะของพระองค์ พระองค์จึงเป็นอัลเญาฮัรด้วยแง่มุมความหมายนี้**”

وَالتَّفْسِيرُ الرَّابِعُ لِلْجَوْهَرِ: إِنَّهُ الْمَوْجُودُ وَالْغَنِيُّ عَنْ مَحَلٍّ يَحُلُّ فِيهِ، وَأَحَقُّ الْأَشْيَاءِ بِأَنْ يَكُونَ جَوْهَرًا بِهَذَا التَّفْسِيرِ هُوَ اللهُ تَعَالَى، لِأَنَّهُ غَنِيٌّ عَنِ الْمَحَلِّ الَّذِي يَحُلُّ فِيهِ، وَعَنِ الْحَيِّزِ الَّذِي يَحْصُلُ فِيهِ، وَعَنِ الْفَاعِلِ الَّذِي يُوجِدُهُ، وَعَنِ الصُّورَةِ الَّتِي تُتَمِّمُهُ، فَكَانَ أَحَقَّ الْأَشْيَاءِ بِالْجَوْهَرِيَّةِ بِهَذَا هُوَ اللهُ تَعَالَى، وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعَبِّرُ عَنْ هَذَا الْمَعْنَى بِكَوْنِهِ قَائِمًا بِالنَّفْسِ، فَيُطْلَقُ عَلَى وَاجِبِ الْوُجُودِ لِذَاتِهِ كَوْنُهُ قَائِمًا بِالنَّفْسِ، وَلَا يُطْلَقُ عَلَيْهِ لَفْظُ الْجَوْهَرِ. وَهَذَا النِّزَاعُ بَعِيدٌ، لِأَنَّ لَفْظَ الْقَائِمِ بِالنَّفْسِ مَجَازٌ مِنْ وَجْهَيْنِ: أَحَدُهُمَا: إِنَّ إِطْلَاقَ لَفْظِ «الْقَائِمِ بِالنَّفْسِ» لِإِفَادَةِ مَعْنَى الِاسْتِغْنَاءِ مَجَازٌ. وَالثَّانِي: إِنَّ إِطْلَاقَ لَفْظِ «النَّفْسِ» لِإِرَادَةِ «الذَّاتِ وَالْمَاهِيَّةِ» إِطْلَاقٌ لِلَّفْظِ الْمُشْتَرَكِ لِإِرَادَةِ أَحَدِ مَفْهُومَيْهِ، لِأَنَّ لَفْظَ النَّفْسِ قَدْ يُرَادُ بِهِ الْجَسَدُ وَالدَّمُ، وَقَدْ يُرَادُ بِهِ الذَّاتُ وَالْحَقِيقَةُ. فَيَثْبُتُ: أَنَّ لَفْظَ «الْقَائِمِ

[330] คำนิยามของ “อัลเญาฮัร” ในสองนิยามแรก เป็นนิยามที่ขัดกับสิ่งที่อัรรอซีย์เลือกและเชื่อ นั่นคือ 1) สิ่งที่กินพื้นที่ 2) สิ่งที่สามารถรับคุณลักษณะที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งสับเปลี่ยนกันได้

[331] ในทางปรัชญาแล้ว คำว่า “สารัตถะ” (essence) คือแก่นแท้ะหรือภาวะอันเป็นเนื้อแท้ซึ่งทำให้สิ่งหนึ่ง ๆ เป็นตัวตน (ซาต) ของตัวเอง โดยสามารถนิยามตัวเองแยกจากสิ่งอื่น ๆ ได้

[332] หมายความว่า วุญูดของพระเจ้า คือคุณลักษณะที่นอกเหนือและเพิ่มเกินไปกว่าคำว่า ซาตของพระองค์

بِالنَّفْسِ» مَجَازٌ مِنْ وَجْهَيْنِ. وَأَمَّا لَفْظُ الْجَوْهَرِ فَهُوَ مَأْخُوذٌ مِنَ الْجَهَارَةِ وَالظُّهُورِ، وَكُلَّمَا كَانَ أَكْمَلَ فِي الِاسْتِغْنَاءِ عَنِ الْغَيْرِ، كَانَ أَبْقَى وَأَدْوَمَ، فَكَانَ مَعْنَى الْجَهَارَةِ فِيهِ أَكْثَرَ، فَكَانَ أَوْلَى بِإِطْلَاقِ هَذَا اللَّفْظِ عَلَيْهِ.

"และคำอธิบายที่สี่สำหรับคำว่าอัลเญาฮัรนั้นหมายถึง แท้จริงแล้วอัลเญาฮัรคือ สิ่งที่มีอยู่จริงและคือผู้ที่ทรงเพียงพอด้วยพระองค์เองไม่ต้องพึ่งพาสถานที่ใดให้พระองค์เข้าไปสถิตอยู่ในสถานที่นั้น **และสิ่งที่มีสิทธิที่สุดที่จะเป็นอัลเญาฮัรตามความหมายนี้ก็คืออัลลอฮฺ** ﷻ เนื่องเพราะพระองค์ทรงเพียงพอด้วยพระองค์เองไม่ต้องพึ่งพาสถานที่ที่พระองค์จะสถิตอยู่ภายในสถานที่นั้น และไม่ต้องพึ่งพาปริมณฑลที่พระองค์จะดำรงมีอยู่ในปริมณฑลนั้น และไม่ต้องพึ่งพาปฐมเหตุผู้กระทำให้พระองค์มีอยู่ และไม่ต้องพึ่งพารูปลักษณ์ที่จะทำให้พระองค์สมบูรณ์แบบขึ้น **ดังนั้นสิ่งที่คู่ควรที่สุดกับความเป็นอัลเญาฮัรตามคำอธิบายนี้ ก็คืออัลลอฮฺ** ﷻและในหมู่มนุษย์นั้นมีบางคนที่พรรณนาถึงความหมายนี้ (สิ่งที่มีอยู่จริงและคือผู้ที่ทรงเพียงพอด้วยพระองค์เองไม่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่นตามที่อัรรอซีย์อธิบายไป-ผู้แปล) โดยใช้ถ้อยคำที่ชี้ถึงสภาวะของสิ่งนั้นว่าคือ **'ผู้ดำรงอยู่โดยตัวเอง' (อัลกออิมบินนัฟซฺ)** ดังนั้นจึงมีการกล่าวพรรณนาถึง 'ผู้ที่จำเป็นต้องมีอยู่โดยตัวของพระองค์เอง' (พระเจ้าผู้ทรงสร้าง) ว่าสถานะของพระองค์คือ 'ผู้ดำรงอยู่โดยตัวเอง' และจะไม่ใช้คำว่า 'สาร/แก่นแท้' (อัลเญาฮัร) กับพระองค์ และข้อโต้แย้งนี้ถือว่าห่างไกลมาก (ไม่มีความถูกต้องให้พิจารณา-ผู้แปล) เพราะถ้อยคำว่า 'ผู้ทรงดำรงอยู่โดยตัวเอง' นั้น **เป็นถ้อยคำเชิงอุปมา (มะญาซ) อยู่สองแง่มุมคือ** 1. การใช้คำว่า 'ผู้ทรงดำรงอยู่โดยตัวเอง' เพื่อให้หมายถึงความไม่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่น ถือเป็นการใช้ในเชิงอุปมา 2. การใช้คำว่า "ตัวตน/ชีวิต (อันนัฟซฺ)" ในความหมายว่า 'ตัวตน' (ซาต) หรือ 'สารัตถะ/สภาวะที่แท้จริง' (อัลมาฮียะฮฺ) ก็เป็นการใช้คำกับกลุ่มถ้อยคำพหุความหมาย (ลัฟซฺมุชตะร็อก) เนื่องเพราะประสงค์ต่อความหมายหนึ่งจากสองความหมายของคำนี้ เพราะคำว่า 'นัฟซฺ' บางครั้งหมายถึง 'ร่างกายและเลือด' และบางครั้งหมายถึง 'ตัวตน (ซาต) และความ

จริงแท้'[333] ดังนั้นจึงเป็นข้อสรุปที่เสถียรแล้วว่า คำว่า 'ผู้ทรงดำรงอยู่โดยตัวเอง' เป็นถ้อยคำเชิงอุปมาจากสองแง่มุม และสำหรับคำว่า 'สาร/แก่นแท้' (อัลเญาฮัร)' นั้น ตัวมันก็มาจากรากศัพท์ของคำว่า 'อัลญะฮาเราะฮฺ' และ 'อัสสุฮู้ร' (การปรากฏชัดและการปรากฏขึ้น) และทุกสิ่งที่มี 'สภาวะความไม่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่นอย่างสมบูรณ์มากกว่า' มันก็คือสิ่งที่มีความคงอยู่ยั่งยืนและถาวรมากกว่า ดังนั้นความหมายของ 'การปรากฏชัด' (อัลญะฮาเราะฮฺ) ในสิ่งนั้นก็ย่อม (มีปรากฏ) มากกว่า **ฉะนั้นแล้วพระองค์ คือผู้ที่คู่ควรที่สุดกับการใช้ถ้อยคำนี้ (อัลเญาฮัร) พรรณนาเรียกพระองค์**"[334]

ข้อเขียนของท่านฟัครุดดีน อัรรอซีย์ﷺราชาแห่งอาณาจักรกะลามเอเธนส์ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าท่านอนุญาตให้เรียกพระเจ้าว่า "อัลเญาฮัร" ตามความหมายที่สี่ คำพูดของท่านอัรรอซีย์ข้างต้นมิอาจตีความเฉไฉเป็นอื่นได้อีก ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

1) ท่านตั้งหัวข้ออภิปรายว่า "จะสามารถใช้คำว่าอัลเญาฮัร (สาร/แก่น) กับอัลลอฮฺ ﷻได้หรือไม่?"

2) ท่านระบุว่า "และสำหรับ (ความเห็น) ณ ที่พวกเราแล้ว เมื่อคำว่า 'อัลเญาฮัร' มันคือการที่ สภาวะการดำรงอยู่จริง (วุญูด) ของอัลลอฮฺเป็นคุณลักษณะที่ดำรงอยู่ในตัวตน (ซาต) อันเฉพาะของพระองค์ พระองค์จึงเป็นอัลเญาฮัรด้วยแง่มุมความหมายนี้"

3) ท่านโต้แย้งคนที่คัดค้านการเรียกพระเจ้าว่า "อัลเญาฮัร" แต่กลับเรียกพระเจ้าว่า "อัลกออิมบินนัฟซฺ" แทน

4) ท่านยืนยันในตอนท้ายของการอภิปรายว่า "พระองค์ คือผู้ที่คู่ควรที่สุดกับการใช้ถ้อยคำนี้ (อัลเญาฮัร) พรรณนาเรียกพระองค์" !

---

[333] "ร่างกายและเลือด" และ "ตัวตน (ซาต) และความจริงแท้" คือสองความหมายที่ปรากฏอยู่ในคำว่า "อันนัฟซฺ"

[334] ฟัครุดดีน อัรรอซีย์, *อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺมินัลอิลมิลอิลาฮีย์*, เล่ม 2, ตรวจทานโดย อะฮฺมัด ฮิญาซีย์ อัซซะกอ (บัยรูต: ดารุลกิตาบอัลอะเราะบีย์, 1407), หน้า 115-116.

อาจมีการแย้งขึ้นว่า ท่านอัรรอซีย์ﷺเองมิใช่หรือที่ได้สั่งห้ามการใช้คำว่า "อัลเญาฮัร" กับพระเจ้าดังปรากฏในผลงานเล่มอื่น ๆ ของท่านหลายจุด โดยส่วนหนึ่งจากข้อเขียนของท่านในแง่มุมนี้ คือคำกล่าวของท่านﷺที่ได้กล่าวว่า

المسئلة الثامنة: الْفَلَاسِفَةُ قَدْ يُطْلِقُونَ لَفْظَ «الْجَوْهَرِ» عَلَى ذَاتِ اللَّهِ تَعَالَى، وَكَذَلِكَ النَّصَارَى، وَالْمُتَكَلِّمُونَ يَمْتَنِعُونَ مِنْهُ، أَمَّا الْفَلَاسِفَةُ فَقَالُوا: الْمُرَادُ مِنَ الْجَوْهَرِ الذَّاتُ الْمُسْتَغْنِي عَنِ الْمَحَلِّ وَالْمَوْضُوعِ، وَاللَّهُ تَعَالَى كَذَلِكَ، فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ جَوْهَرًا،... وَأَمَّا الْمُتَكَلِّمُونَ فَقَالُوا: أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الِامْتِنَاعِ مِنْ هَذَا اللَّفْظِ فَوَجَبَ الِامْتِنَاعُ مِنْهُ.

"ประเด็นที่แปด กลุ่มคณะนักปรัชญานั้นบางครั้งพวกเขาก็ใช้คำ อัลเญาฮัร กับซาตของอัลลอฮฺﷻและพวกนะศอรอย์ก็เช่นเดียวกัน แต่บรรดานักปราชญ์อัลมุตะกัลลิมีนได้ห้ามใช้ถ้อยคำอัลเญาฮัรกับพระองค์อัลลอฮฺ สำหรับนักปรัชญา พวกเขาก็อธิบายว่า เป้าหมายของคำว่าอัลเญาฮัร ก็คือซาตที่ไม่ต้องการพึ่งพาสถานที่อยู่และไม่ต้องการที่อยู่เฉพาะเจาะจงขึ้น และพระองค์อัลลอฮฺก็เป็นเช่นนั้นแหละ (ไม่ทรงต้องการสถานที่-ผู้แปล) เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นเลยในการที่พระองค์อัลลอฮฺจะเป็นอัลเญาฮัร (ตามคำนิยามของพวกนักปรัชญา-ผู้แปล)...และสำหรับบรรดานักปราชญ์อัลมุตะกัลลิมีนแล้ว พวกเขาได้กล่าวว่า **บรรดานักวิชาการมุสลิมทั้งหลายได้มีมติเอกฉันท์ว่า ไม่อนุญาตให้ใช้คำว่าอัลเญาฮัรนี้กับพระองค์อัลลอฮฺﷻดังนั้นจึงจำเป็นต้องห้ามใช้คำดังกล่าว**"[335]

หากวิเคราะห์ข้อเขียนของอัรรอซีย์จากทั้งสองจุดอย่างตั้งใจและ "ไม่เฉไฉจนมากความ" เราจะพบว่า ข้อเขียนของอัรรอซีย์ทั้งสองจุดตามที่ข้าฯ ได้เสนอไปนี้เป็นข้อเขียนที่ "ขัดแย้งกันเอง" จนไม่อาจประสานรวมได้เลย กล่าวคือข้อเขียนของอัรรอซีย์ใน "อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ" มีการยืนยันอย่างชัดเจนถึงการ "คู่ควรที่สุด" (เอาลา) ที่จะใช้คำว่าอัลเญาฮัรกับพระองค์อัลลอฮฺ ดังที่ท่านอัรรอซีย์ใช้สำนวนว่า

---

[335] มุฮัมมัด อัรรอซีย์ ฟัครุดดีน อิบนุลอัลลามะฮฺฎิยาอิดดีน อุมัร, *อัตตัฟซีรอัลกะบีรวะมะฟาตีฮุลฆ็อยบฺ*, เล่ม 1 (บัยรูต: ดารุลฟิกรฺลิฏฏิบาอะฮฺวันนัชรฺวัตเตาซีอฺ, 1401), หน้า 132.

فَكَانَ أَوْلَى بِإِطْلَاقِ هَذَا اللَّفْظِ عَلَيْهِ.

"ฉะนั้นแล้วพระองค์ คือผู้ที่คู่ควรที่สุดกับการใช้ถ้อยคำนี้ (อัลเญาฮัร) พรรณนาเรียกพระองค์"[336]

ในขณะที่ข้อเขียนของท่านอัรรอซีย์จากจุดอื่นซึ่งมีเนื้อหาคัดค้านการใช้คำว่า "อัลเญาฮัร" กับพระเจ้า ท่านอัรรอซีย์กลับสรุปไปอีกแบบว่า

فكان إطلاق لفظ الجوهر عليه محالا.

"ฉะนั้นแล้วการใช้ถ้อยคำว่าอัลเญาฮัรพรรณนาเรียกพระองค์จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้"[337]

ข้อเขียนทั้งสองจุดที่ขัดแย้งกันชัดเจนขนาดนี้ จะเป็นไปได้อย่างไรเล่าที่คนมีสติปัญญาจะสรุปว่าอัรรอซีย์มิได้ขัดแย้งในตัวเอง! คำว่า "คู่ควร" กับ "เป็นไปไม่ได้" จะรวมเป็นความหมายเดียวกันได้อย่างไร?

จุดพิจารณาสำคัญคือ ในหนังสือ "อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ" ไม่มีการนำเสนอถึงความเห็นของฝ่ายมุตะกัลลิมีนที่สั่งห้ามการใช้คำศัพท์ตัวนี้กับพระองค์อัลลอฮฺอีกแล้ว ขณะที่ในหนังสือ "อัตตัฟซีรอัลกะบีร" ท่านอัรรอซีย์ได้เสนอความเห็นของฝ่ายมุตะกัลลิมีนที่อ้างมติเอกฉันท์ของนักปราชญ์มุสลิมในการสั่งห้ามมิให้ใช้คำศัพท์ตัวนี้กับพระองค์อัลลอฮฺ มากไปกว่านั้น ในหนังสือ "อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ" ท่านอัรรอซีย์ได้โต้แย้งกลุ่มคนที่คัดค้านการเรียกพระเจ้าว่า "อัลเญาฮัร" แต่กลับเรียกพระเจ้าว่า "อัลกออิมบินนัฟซฺ" ซึ่งแนวทางของอัลอะชาอิเราะฮฺกระแสหลักนั้นให้การยอมรับในการใช้คำศัพท์พรรณนาถึงพระเจ้าว่าเป็น "อัลกออิมบินนัฟซฺ"[338]

---

[336] ฟัครุดดีน อัรรอซีย์, *อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺมินัลอิลมิลอิลาฮีย์*, เล่ม 2 หน้า 116.

[337] ฟัครุดดีน มุฮัมมัด บินอุมัร อัรรอซีย์, *ละวามิอุลบัยยินาตชัรฮุอัซมาอิลละฮิตะอาลาวัศศิฟาต*, ตรวจทานโดย อาศิม อิบรอฮีม อัลกัยยาลีย์ (บัยรูต: ดารุลกุตุบอัลอิลมียะฮฺ, 1441), หน้า 337.

[338] อัลญุวัยนีย์ได้กล่าวว่า (الباري سبحانه و تعالى قائم بنفسه) "อัลลอฮฺﷺคือ กออิมบินัฟซิฮิ" โปรดดู อัลญุวัยนีย์, *อัลอิรชาดอิลาเกาะวาฏิอิลอะดิลละฮฺฟีอุศูลอัลอิอฺติกอต*, ตรวจทานโดย มุฮัมมัด ยูซุฟ มูซา และ อะลีย์ อับดุลมุนอิม อับดุลฮะมี้ด (มิศรฺ: มัฏบะอุซซะอาดะฮฺ, 1369), หน้า 33.

ข้อเขียนจากผลงานหลาย ๆ ชิ้นของท่านอัรรอซีย์ﷺในประเด็นนี้ จึงมีความขัดแย้งกันเองอย่างชัดเจนจนไม่อาจปฏิเสธได้ และชาวสำนักอัลเกาษะรีย์ที่พยายามอธิบายเรื่องนี้อย่างเฉไฉก็สมควรทำความเข้าใจกับข้อเขียนของอัรรอซีย์ในเรื่องนี้อย่างละเอียดและควรนำเสนอข้อความจากหนังสือ "อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ" โดยปราศจากการตัดทอนในส่วนที่มีผลต่อการทำความเข้าใจมุมของอัรรอซีย์

และหากเรายอมรับว่าข้อเขียนของอัรรอซีย์ในประเด็นนี้มี "ความย้อนแย้ง" กันเองเช่นนั้นแล้วเราจะตัดสินจุดยืนของอัรรอซีย์ในเรื่องนี้อย่างไร? คำตอบคือ ความเห็นของท่านอัรรอซีย์ในเรื่องนี้จำต้องพิจารณาจากข้อเขียนสุดท้ายในชีวิต และหนังสือ "อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ" ก็เป็นข้อเขียนสุดท้ายในชีวิตของอัรรอซีย์เท่าที่ข้าฯ ทราบ

ท่านชัยคุลอิสลาม อิบนุตัยมียะฮฺﷺนักปราชญ์ซะละฟีย์ที่เขียนงานนิพน์โต้แย้งตำราของอัรรอซีย์โดยตรงได้กล่าวว่า

وَالْمَقْصُودُ هُنَا: أَنَّ هَذِهِ الْبَرَاهِينَ الْخَمْسَةَ الَّتِي احْتَجَّ بِهَا (الرازي) عَلَى حُدُوثِ الْأَجْسَامِ قَدْ بَيَّنَ أَصْحَابُهُ الْمُعَظِّمُونَ لَهُ ضَعْفَهَا، بَلْ هُوَ نَفْسُهُ أَيْضًا بَيَّنَ ضَعْفَهَا فِي كُتُبٍ أُخْرَى، مِثْلَ ((الْمَطَالِبِ الْعَالِيَةِ)) وَهِيَ آخِرُ مَا صَنَّفَ وَجَمَعَ فِيهَا غَايَةَ عُلُومِهِ، وَ((الْمَبَاحِثِ الْمَشْرِقِيَّةِ)) وَجَعَلَ مُنْتَهَى نَظَرِهِ وَبَحْثِهِ تَضْعِيفَهَا.

"และเป้าหมาย (ที่อภิปรายไป) ณ ตรงนี้ก็คือ แท้จริงแล้วข้อพิสูจน์ทั้งห้าประการที่อัรรอซีย์อ้างขึ้นเป็นหลักฐานเพื่อชี้ถึงถึงการเป็นสภาวะใหม่ (มีจุดเริ่มต้น) ของเรือนร่างทั้งหลายนั้น แม้แต่บรรดาศิษย์ที่ให้ความเคารพแก่เขา (อัรรอซีย์) ก็ยังได้แจกแจงให้เห็นถึงความอ่อนแอของหลักฐานเหล่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นตัวเขาเอง (อัรรอซีย์) ก็ยังได้แจกแจงให้เห็นถึงจุดอ่อนของหลักฐานเหล่านั้นไว้ในหนังสือเล่มอื่น ๆ เช่นหนังสือ 'อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ' **ซึ่งเป็นผลงานสุดท้ายของเขาที่ได้ประพันธ์ขึ้นมาและได้รวบรวมวิทยาการสูงสุดของเขาไว้** และในหนังสือ 'อัลมาบาฮิษอัลมัชริกียะฮฺ' ที่เขาได้ทำให้จุดสิ้นสุดแห่งมุมมองของเขาและการ

วิจัยของเขาคือการตัดสินหลักฐานเหล่านั้นให้อยู่ในสถานะที่อ่อนแอ (ไม่มีน้ำหนักในการใช้เป็นหลักฐานอีกแล้ว-ผู้แปล)”[339]

นั่นหมายความว่า หนังสือ “อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ” เป็นหนังสือเล่มสุดท้ายในชีวิตของอัรรอซีย์ และคำกล่าวของท่านอิบนุตัยมียะฮฺﷺในเรื่องนี้ก็สอดคล้องกับข้อเขียนของท่านอิบนุอบีย์อุศ็อยบิอะฮฺﷺ(เสียปี 668) ที่ระบุว่าหนังสือ “อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ” เป็นหนังสือเล่มสุดท้ายในชีวิตของอัรรอซีย์[340]

อาจมีการแย้งขึ้นอีกว่า ตัวของท่านอัรรอซีย์เองก็ได้ปฏิเสธความเป็น “อัลเญาฮัร” ในหนังสือ “อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺ” ไว้เช่นเดียวกันมิใช่หรือ นั่นคือข้อความที่อัรรอซีย์กล่าวว่า

إِذَا قُلْنَا : إِنَّهُ لَيْسَ بِجَوْهَرٍ، وَلَا بِعَرَضٍ ، فَالْمَفْهُوْمُ مِنْهُ سَلْبُ الْجَوْهَرِيَّةِ وَالْعَرَضِيَّةِ.

“เมื่อเรากล่าวว่า อัลลอฮฺไม่ใช่เญาฮัรและไม่ใช่ลักษณะอุบัติ (เช่นมีสี) ดังนั้นสิ่งที่ถูกเข้าใจจากคำพูดของเราก็คือ ปฏิเสธความเป็นเญาฮัรและลักษณะอุบัติ”[341]

اِعْلَمْ: أَنَّا لَمَّا دَلَّلْنَا عَلَى أَنَّهُ سُبْحَانَهُ لَيْسَ بِجِسْمٍ وَلَا بِجَوْهَرٍ كَانَ ذَلِكَ يُفِيْدُ كَوْنَهُ مُنَزَّهًا عَنِ الْكَمِّيَّةِ ، وَيُفِيْدُ أَيْضًا كَوْنَهُ مُنَزَّهًا عَنْ بَعْضِ أَقْسَامِ الْكَيْفِيَّاتِ وَ هُوَ الشَّكْلُ وَالْخِلْقَةُ.

“ท่านโปรดรู้เถิดว่า แท้จริงในขณะที่เราได้ชี้หลักฐานออกมาว่า อัลลอฮฺนั้นมิใช่เป็นเรือนร่างและไม่เป็นเญาฮัร ดังกล่าวทำให้เรารู้ว่า อัลลอฮฺทรงบริสุทธิ์จากการมีปริมาณ**และให้**

[339] อบุลอับบาซ ตะกียุดดีน อะฮฺมัด บินอับดิลฮะลีม อิบนุตัยมียะฮฺ, *ดัรอุตะอารุฎิลอักลฺวันนักลฺ*, เล่ม 3, ตรวจทานโดย มุฮัมมัด เราชาด ซาลิม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (อัลมัมละกะฮฺอัลอะเราะบียะฮฺอัซซุอูดียะฮฺ: ญามิอะตุลอิมามมุฮัมมัดบินซุอู้ดอัลอิสลามียะฮฺ, 1411), หน้า 23.

[340] มุวัฟฟะกุดดีน อบุลอับบาซ อะฮฺมัด บินอัลกอซิม บินเคาะลีฟะฮฺ บินยูนุซ อัซซะอฺดีย์, *อุยูนุลอันบาอ์ฟีเฏาะบะกอติลอะฏิบบาอ์*, ตรวจทานโดย นิซาร ริฎอ (บัยรูต: ดารฺมักตะบะติลฮะยาต, ม.ป.ป.), หน้า 470.

[341] ฟัครุดดีน อัรรอซีย์, *อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺมินัลอิลมิลอิลาฮีย์*, เล่ม 2 หน้า 89.

เรารู้เช่นกันว่าพระองค์ทรงบริสุทธิ์จากการมีบางประเภทของรูปแบบวิธีการ[342] ซึ่งมันก็คือบริสุทธิ์จากการมีรูปทรงและโครงสร้างร่างกาย”[343]

ตรงนี้เราขอแย้งกลับไปว่า คำพูดของท่านอัรรอซีย์ข้างต้น เป็นการใช้คำว่าอัลเญาฮัรในความหมายทั่วไปของกลุ่มนักปราชญ์กะลาม (อัลเญาฮัรในความหมายที่ใช้กันทั่วไปหมายถึงสสาร) เพราะการระบุกำกับว่า อัลลอฮฺมิใช่ “อัลเญาฮัร” และ “อะร็อฎ” คู่กันในบริบทนี้ เป็นการชี้ออกมาอย่างชัดเจนว่าท่านอัรรอซีย์กำลังใช้คำทั้งสองนี้ในความหมายที่ใช้เรียนกันในวิชา “อัลมะกูลาต” เพราะสรรพสิ่งที่มีอยู่จากในหมู่มัคลู้กของพระเจ้านั้นจะมีสององค์ประกอบด้วยกัน คือเป็น อัลเญาฮัร (สสาร) และมีอะร็อฎเป็นลักษณะประกอบของอัลเญาฮัร

ที่สำคัญคือ ข้อความที่ยกมาข้างต้น อยู่ในเล่ม ที่ 2 หน้าที่ 89 และ 99 ของหนังสือ ขณะที่ข้อความซึ่งอัรรอซีย์อนุญาตการเรียกพระเจ้าว่า “อัลเญาฮัร” ตามที่ข้าฯ เสนอไปปรากฏอยู่ในเล่มที่ 2 หน้า ที่ 115-116!

นั่นหมายความว่าอัรรอซีย์ ได้ตั้งหัวข้อใหม่โดยตรงขึ้นเพื่ออภิปรายถึงความหมายของอัลเญาฮัรในลักษณะที่ลงนิยามรายและละเอียดทั้งหมดพร้อมกับสรุปปิดท้ายว่าเขาอนุญาตการเรียกพระเจ้าว่าอัลเญาฮัรในความหมายที่ 4 ณ ตรงหน้าที่ 115-116 ถัดจากหน้าที่ 89 และ 99 ซึ่งเขาปฏิเสธการไม่เป็นอัลเญาฮัรในความหมายโดยทั่วไป!

แต่หากยังมีคนพยายามอธิบายไปอีกว่าท่านอัรรอซีย์ﷺไม่ได้ยอมรับการใช้คำนี้กับอัลลอฮฺเลย ต่อไปนี้คือคำถามที่เขาคนนั้นต้องตอบ

1. ทั้งที่ท่านตั้งหัวข้อว่า “อนุญาตให้ใช้คำว่าอัลเญาฮัรกับอัลลอฮฺ หรือไม่” คำถามที่มีก็คือ ตกลงท่านอัรรอซีย์ตั้งหัวข้อมาเพื่อหาคำตอบหรือเปล่า? ถ้าตอบว่าใช่ แล้วคำตอบของท่านคืออะไร? ถ้าตอบว่า ไม่อนุญาตให้ใช้คำนี้ ถามว่าตรงวรรคใดของข้อความที่ท่านบอกว่าไม่อนุญาต?

---

[342] ข้อความส่วนนี้เองก็ขัดแย้งกับความเชื่อของสำนักอัลเกาษะรียะฮฺ เพราะความเชื่อของสำนักอัลเกาษะรียะฮฺคือ การปฏิเสธว่าพระเจ้าไม่ทรงมีรูปแบบและวิธีการในลักษณะของพระองค์โดยสิ้นเชิง!

[343] ฟัครุดดีน อัรรอซีย์, *อัลมะฏอลิบุลอาลิยะฮฺมินัลอิลมิลอิลาฮีย์*, เล่ม 2 หน้า 99.

2. หากอ้างมาอีกว่า ท่านกำลังอยู่ในบริบทของการตอบโต้นักปรัชญา คำถามคือ ตรงวรรคไหนที่ชี้ว่าท่านกำลังตอบโต้นักปรัชญา? ในเมื่อท่านกำลังตั้งหัวข้อเพื่ออภิปรายเรื่องอนุญาตหรือไม่อนุญาต ท่านอัรรอซีย์เรียกอิบนุซีนาว่า “ชัยคฺ” ทั้งที่อัลเฆาซาลีย์ระบุว่านักปราชญ์เอกฉันท์ว่าเขาคือกาฟิรฺ? สำคัญไปกว่านั้น สิ่งที่ท่านอัรรอซีย์ “โต้” ไว้จริง ๆ ในหัวข้อนี้ก็คือ การตอบโต้ฝ่ายที่คัดค้านการเรียกอัลลอฮฺว่าอัลเญาฮัร ทว่ากลับเรียกอัลลอฮฺว่ากออิมบินัฟซิฮิเสียแทน ตกลงว่าท่านอัรรอซีย์โต้ใครกันแน่?

จุดยืนของอัรรอซีย์ในเรื่อง “อัลเญาฮัร” ตามที่เสนอไปนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีเสถียรภาพของอิลมุลกะลามและปรัชญากรีก กล่าวคือช่วงชีวิตส่วนใหญ่ของอัรรอซีย์นั้นเห็นตรงกับนักปราชญ์สายอะฮฺลิลกะลามว่าไม่อนุญาตให้เรียกพระเจ้าว่า “อัลเญาฮัร” ครั้นเมื่อระบบคิดทางปรัชญาของเขาดำเนินมาจนถึงจุดสูงสุดแห่งการใช้ปรัชญาแล้ว อัรรอซีย์กลับเปลี่ยนท่าทีและยอมรับการเรียกพระเจ้าว่า “อัลเญาฮัร” ไปในท้ายที่สุด การเปลี่ยนความเห็นเช่นนี้ของผู้เป็นดั่ง “ราชาแห่งอาณาจักรกะลามเอเธนส์” นำไปสู่การตั้งคำถามว่ามนุษย์จะใช้สิ่งใดเป็นบรรทัดฐานในการยืนยัน “สภาวะความเป็นไปไม่ได้” (มุฮ้าล/มุซตะฮี้ล) ภายในสรรพสิ่ง

หากสำนักอัลเกาะรีย์ตอบว่า “สติปัญญา” (อัลอักลฺ) เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินสรรพสิ่งโดยตัวตนของมันเลย เช่นนั้นพระเจ้าก็เป็น “อัลเญาฮัร” ตามนิยามที่ 4 ที่อัรรอซีย์ได้พรรณนาไว้ในผลงานช่วงสุดท้ายของชีวิต แต่หากตอบว่า “สติปัญญา” (อัลอักลฺ) ตัดสินไว้ว่าพระเจ้าไม่อาจเป็น “อัลเญาฮัร” ได้ตามข้อเขียนในช่วงชีวิตก่อนหน้าของอัรรอซีย์ เช่นนั้นแล้วอะไรคือข้อพิสูจน์ว่าข้อเขียนในช่วงชีวิตตอนต้นของอัรรอซีย์ ﷺ ถูกต้องมากกว่าข้อเขียนในหนังสือเล่มสุดท้ายของเขา ไม่ว่าชาวคณะสำนักสำนักอัลเกาะรีย์จะหาหลีกหนีไปทางเทือกเขาลูกใด (ไม่ว่าจะเทือกเขาโอลิมปัสของคณะปรัชญาหรือเขาไกรลาสของคณะผู้บรรลุฌาณ) ทุกอย่างก็จะพังราพณาสูรเพราะนี่คือสิ่งที่สะท้อนถึง “ความกลวง” ของกะลามเอเธนีย์ และมันก็ไม่ใช่ความอ่อนแอส่วนตัวของปัจเจกบุคคลแต่อย่างใด!

ท่านอัลฮาฟิซฺ อิบนุฮะญัร อัลอัซเกาะลานีย์ ﷺ ได้กล่าวถึงอัรรอซีย์ไว้ว่า

وذكر ابن خليل السكوني في كتابه «الرد على الكشاف»: أن ابن الخطيب قال في كتبه في الأصول: إن مذهب الجبر هو المذهب الصحيح وقال بصحة الأعراض وبنفي صفات الله الحقيقة وزعم أنها مجرد نسب وإضافات كقول الفلاسفة، وسلك طريق أرسطو في دليل التمانع.

"และท่านอิบนุเคาะลี้ล อัซซะกูนีย์ ได้ระบุไว้ในหนังสือของท่านที่มีชื่อ *อัรร็อด ดุอะลัลกัชชาฟ* ว่า แท้จริงแล้ว อิบนุลเคาะฏีบ (คือท่านอัรรอซีย์-ผู้แปล) ได้กล่าวไว้ในตำรา เล่มต่าง ๆ ของเขาในเรื่องอัลอุศูลว่า ที่จริงแล้วสำนักคิดของอัลญับรฺ (แนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์ ถูกกำหนดโดยพระเจ้าจนไม่มีความประสงค์จากในตัวตนของมนุษย์เองเกี่ยวข้องเลย-ผู้แปล) มันคือสำนักคิดที่ถูกต้อง และอัรรอซีย์ยังได้กล่าวว่า 'อัลอะอฺรอฎ' (คุณลักษณะต่าง ๆ ของ สสาร-ผู้แปล) เป็นสิ่งที่มีตัวตนดำรงอยู่จริง (ไม่ใช่แค่การนึกคิดหรือการมโนภาพในสมองเพื่อ ทำการพิจารณาความหมายเท่านั้น-ผู้แปล) และยังมีทัศนะปฏิเสธคุณลักษณะต่าง ๆ ที่แท้จริง ของพระองค์อัลลอฮฺโดยอัรรอซีย์อ้างว่า คุณลักษณะต่าง ๆ นั้นเป็นเพียงแค่การพาดพิงกลับ และผูกโยงกลับไปหาพระเจ้า (ในเชิงอุปมาอุปมัยเท่านั้น มิใช่คุณลักษณะจริง ๆ ของพระองค์ แต่อย่างใด-ผู้แปล) **ดังเช่นทัศนะของกลุ่มนักปรัชญา และอัรรอซีย์ได้ดำเนินตามเส้นทาง ของอริสโตเติลในประเด็นเรื่องดะลีลุตตะมานุอฺ**[344]"[345]

ท่านอัลฮาฟิซฺ อิบนุฮะญัร อัลอัซเกาะลานีย์ﷺได้กล่าวต่อไปว่า

---

[344] "ดะลีลุตตะมานุอฺ" หมายถึง กระบวนการอ้างเหตุผลและตรรกะในการยืนยันถึง "สภาวะความเป็นไป ไม่ได้" (อัลมุซตะฮี้ล) ที่จะมีพระเจ้าสององค์ ซึ่งเป้าหมายของคำว่า "ดะลีลุตตะมานุอฺ" ที่ถูกใช้กันโดย กลุ่มอัลมุตะกัลลิมีนจะใช้ไปในความหมายเฉพาะในมิตินี้ โปรดดู อบุลวะลีด มุฮัมมัด บินอะฮฺมัด อิบนุรุชดิน อัลกุรฏุบีย์, *อัลมุก็อดดิมาตอัลมุมะฮฺฮิดาต*, ตรวจทานโดย มุฮัมมัด ฮะญีย์ (บัยรูต: ดารุลฆ็อรบฺอัลอิสลามีย์, 1408), เล่ม 1 หน้า 18. อย่างไรก็ตาม คำว่า "ดะลีลุตตะมานุอฺ" ในตัวบทคำพูดของท่านอิบนุฮะญัรข้างต้น นี้ ไม่ควรเข้าใจว่าหมายถึง "สภาวะความเป็นไปไม่ได้ที่จะมีพระเจ้าสององค์" เนื่องจากบริบทของประโยค กำลังพูดถึง "ดะลีลุตตะมานุอฺ" ที่อริสโตเติลยึดถืออยู่และอัรรอซีย์ดำเนินตาม ขณะเดียวกันตัวอริสโตเติล เองก็เป็นผู้ที่ปฏิเสธการมีอยู่จริงของพระเจ้า เพราะฉะนั้น "ดะลีลุตตะมานุอฺ" ที่พูดในบริบทนี้จึงหมายถึง กระบวนการอ้างเหตุผลและตรรกะในการยืนยันถึง "สภาวะความเป็นไปไม่ได้" (อัลมุซตะฮี้ล) ของสรรพสิ่ง

[345] อะฮฺมัด บินอะลีย์ บินฮะญัร อัลอัซเกาะลานีย์, *ลีซานุลมีซาน*, เล่ม 6, ตรวจทานโดย อับดุลฟัตตาฮฺ อบู ฆุดดะฮฺ (บัยรูต: ดารุลบะชาอิรอัลอิสลามียะฮฺลิฏฏิบาอะฮฺวันนัชรฺวัตเตาซีอฺ, 1423), หน้า 318.

وعاب عليه تصنيفه لتفسيره ((مفاتيح الغيب)) ولمختصره في المنطق: ((الآيات البينات))

"และเขา (ท่านอิบนุเคาะลี้ล อัซซะกูนีย์ﷺ) ได้ตำหนิเขา (อัรรอซีย์) ในเรื่องงานประพันธ์ของเขา เนื่องเพราะหนังสืออธิบายอัลกุรอานของเขาที่มีชื่อว่า 'มะฟาตีฮุลฆ็อยบฺ' และเนื่องเพราะการเขียนหนังสือย่อความโดยสังเขปของอัรรอซีย์ในเรื่องตรรกศาสตร์ซึ่งคือหนังสือที่มีชื่อว่า 'อัลอายาตอัลบัยยินาต'"[346]

เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่ท่านอิบนุฮะญัรﷺกล่าวถึงอัรรอซีย์แล้ว เรากลับพบท่าทีตรงกันข้ามเมื่อพิจารณาถึงคำพูดที่ท่านอิบนุฮะญัรกล่าวถึงท่านชัยคุลอิสลาม อิบนุตัยมียะฮฺ ﷺ กล่าวคือท่านอิบนุฮะญัรได้รับรองท่านอิบนุตัยมียะฮฺไว้ความว่า

وَهَذِه تصانيفه طافحة بِالرَّدِّ على من يَقُول بالتجسيم والتبري مِنْهُ،

"งานเขียนของเขา (อิบนุตัยมียะฮฺ) เหล่านี้ เต็มไปด้วยการตอบโต้ผู้ที่กล่าวว่าอัลลอฮฺทรงมีเรือนร่าง**และเต็มไปด้วยการปฏิเสธไม่เกี่ยวข้องกับผู้ที่กล่าวเช่นนั้น** (กล่าวว่าอัลลอฮฺทรงมีเรือนร่าง)"[347]

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ท่านอิบนุตัยมียะฮฺﷺถูกกล่าวหาว่าเป็น "ผู้เชื่อในการมีเรือนร่างของพระเจ้า" มาจากการที่ท่านชัยคุลอิสลาม อิบนุตัยมียะฮฺปฏิเสธเรื่อง "คำอุปลักษณ์" (อัลมะญาซ) ในตัวบทศาสนา ซึ่งหมายความว่าท่านอิบนุตัยมียะฮฺเชื่อมั่น "ในคำตรงตัวตามอักษร" ของตัวบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบทที่พูดถึงคุณลักษณะของพระเจ้า

ท่านอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ﷺได้กล่าวถึงประเด็นของ "คำอุปลักษณ์" (อัลมะญาซ) ไว้ว่า

وَأَمَّا نَفْيُ ابْنِ تَيْمِيَّةَ لِلْمَجَازِ فَهُوَ مَسْبُوقٌ إِلَى ذَلِكَ مِنْ بَعْضِ أَئِمَّةِ اللُّغَةِ وَلَهُ فِي ذَلِكَ رِسَالَةٌ خَاصَّةٌ. وَهُوَ مَذْهَبٌ وَجِيهٌ مَقْبُولٌ، وَالَّذِي حَمَلَهُ عَلَى ذَلِكَ كَثْرَةُ الْتِجَاءِ الْمُعَطِّلَةِ إِلَى الْمَجَازِ وَادِّعَائِهِ فِي تَحْرِيفِ الصِّفَاتِ وَالنُّصُوصِ

[346] อะฮฺมัด บินอะลีย์ บินฮะญัร อัลอัซเกาะลานีย์, *ลีซานุลมีซาน*, เล่ม 6 หน้า 321.

[347] เศาะฟียุดดีน อัลฮะนะฟีย์ อัลบุคอรีย์, *ตักรีสุลิลฮาฟิซฺอิบนิฮะญัรอัลอัซเกาะลานีย์อะลัรร็อดดิลวาฟิรลิบนินาศิร*, ตรวจทานโดย มุฮัมมัด บินอิบรอฮีม อัชชัยบานีย์ (อัลกุวัยต: มักตะบะฮฺอิบนิตัยมียะฮฺ, 1423), หน้า 14.

فِي كَلَامِ اللَّهِ وَكَلَامِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَبَيَانُ هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ يَسْتَدْعِي بَعْضَ الطُّولِ، وَلَيْسَ مُرَادُهُ أَنْ يَنْفِيَ وُجُودَ اسْتِعْمَالِ الْمَجَازِ فِي لُغَةِ الْعَرَبِ، وَلَكِنَّ الْمُرَادَ أَنَّ اسْتِعْمَالَهُمْ لِلْحَقِيقَةِ عَلَى نَوْعَيْنِ أَوْ طَرِيقَتَيْنِ أَيْضًا. فَالْأَسَدُ حَقِيقَةٌ فِي الْحَيَوَانِ، وَإِذَا ضُمَّتْ إِلَيْهِ قَرِينَةٌ فَهُوَ أَيْضًا حَقِيقَةٌ فِي الشُّجَاعِ، بِمَعْنَى أَنَّ الْعَرَبَ وَضَعَتِ اللَّفْظَ لِلْمَعْنَيَيْنِ عَلَى السَّوَاءِ وَأَرَادَتْ بِكِلْتَاهُمَا الْحَقِيقَةَ إِلَّا أَنَّ الثَّانِيَةَ مَشْرُوطَةٌ بِوُجُودِ الْقَرِينَةِ الَّتِي تَصْرِفُ اللَّفْظَ عَنِ الْحَيَوَانِ الْمَعْرُوفِ إِلَى الْإِنْسَانِ الشُّجَاعِ، وَعَلَى هَذَا فَكَلِمَةُ الْيَدِ مَثَلًا حَقِيقَةٌ فِي الْجَارِحَةِ، وَحَقِيقَةٌ فِي الصِّفَةِ الْإِلَهِيَّةِ الَّتِي لَا تُدْرَكُ كُنْهُهَا، وَلَيْسَتْ هِيَ مَجَازًا، هَذَا مَا يَرْمِي إِلَيْهِ ابْنُ تَيْمِيَّةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى.

"ส่วนจุดยืนของท่านอิบนุตัยมียะฮฺที่ปฏิเสธการมีอยู่ของอัลมะญาซ (การใช้คำในเชิงอุปลักษณ์) นั้น มันคือสิ่งที่ได้ถูกกล่าวไว้ก่อนหน้ามาแล้วจากนักปราชญ์ด้านภาษาศาสตร์บางท่านในประเด็นนั้น และสำหรับท่าน (อิบนุตัยมียะฮฺ) เองก็มีงานเขียนเฉพาะทางในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งมัน (ทัศนะของอิบนุตัยมียะฮฺและนักภาษาศาสตร์บางส่วนก่อนหน้าท่าน) **คือแนวทางที่ถูกต้องได้รับการยอมรับ** โดยสาเหตุที่ท่านยึดถือแนวคิดนั้นเกิดจากการที่กลุ่มอัลมุอฺฏฏิละฮฺ (กลุ่มที่ตีความคุณลักษณะของอัลลอฮฺในเชิงอุปมา) ได้พึ่งพิงการใช้คำเชิงอุปลักษณ์ขึ้นอย่างมากมายและทำการอ้างคำเชิงอุปลักษณ์อย่างมากมายในการบิดเบือนคุณลักษณะของพระเจ้าและบิดเบือนตัวบทศาสนาที่มีอยู่ในดำรัสของอัลลอฮฺและศาสนทูตของพระองค์ ﷺ และการอธิบายประเด็นนี้ต้องใช้ความยาวพอสมควร แต่จุดประสงค์ของท่าน (อิบนุตัยมียะฮฺ) ไม่ได้เพื่อปฏิเสธการมีอยู่ของคำเชิงอุปลักษณ์ในภาษาอาหรับแต่อย่างใด หากแต่จุดประสงค์คือการอธิบายว่าการใช้คำของชาวอาหรับเพื่อกล่าวถึงสิ่งที่เป็นความหมายแท้ของตัวคำศัพท์นั้นมีสองประเภทหรือสองแนวทางด้วยเช่นกัน ดังนั้นคำว่าอัลอะซัด (สิงโต) เป็นคำที่ใช้ในเชิงความหมายจริงในกลุ่มประเภทสัตว์ และเมื่อมีการเพิ่มเกาะรีนะฮฺ (บริบทของประโยค) เข้าไปในคำว่าสิงโตนี้ มันก็ยังคงเป็นคำที่ใช้ในเชิงความหมายจริงที่หมายถึง คนกล้าหาญ ด้วยเช่นเดียวกัน ตรงนี้หมายความว่า ชาวอาหรับได้กำหนดความหมายของคำ ๆ หนึ่งให้ใช้ได้กับทั้งสองความหมายอย่างเท่าเทียมกันและชาวอาหรับก็มุ่งหมายในการใช้ความหมายทั้งสองแบบนั้นโดยนับให้มันเป็นคำที่ใช้ในเชิงความหมายจริงกันทั้งคู่ เพียงแต่ความหมายที่สองนั้น

(สิงโต หมายถึงผู้กล้า) มีเงื่อนไขคือต้องมีบริบทที่ทำให้คำนั้นถูกเปลี่ยนจากสัตว์ที่รู้จักกันดีไปสู่คนที่กล้าหาญ ดังนั้นตามหลักการนี้ ขอยกตัวอย่างเช่น คำว่า อัลยัด (พระหัตถ์) ก็เป็นคำที่ใช้ในเชิงความหมายจริงในกรณีของอวัยวะ **และก็เป็นคำที่ใช้ในเชิงความหมายจริงที่หมายถึงคุณลักษณะในด้านความเป็นพระเจ้าซึ่งเราไม่อาจล่วงรู้ถึงแก่นแท้/สภาพแท้ของมันได้** และมันก็ไม่ใช่คำเชิงอุปลักษณ์ **นี่คือสิ่งที่ท่านอิบนุตัยมียะฮฺ ขออัลลอฮฺทรงเมตตาท่านต้องการจะสื่อ**”[348]

ข้างต้นนี้คือการแสดงออกถึงการปกป้องท่านอิบนุตัยมียะฮฺﷺจากข้อเขียนของท่านอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์ﷺและคำพูดของท่านอัลฮาฟิซฺข้างต้น ย่อมห่างไกลจากเหตุผลและความถูกต้องเป็นอย่างมากหากใครสักคนหนึ่งจะสรุปออกมาว่า อัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ﷺมีหลักศรัทธาแบบ “อัตตัฟวีฎ” เยี่ยงเดียวกับ “อัตตัฟวีฎ” ของคณะอัลเกาะอะรีย์! เพราะท่านได้ตำหนิการตัฟวีฎของอัลอะชาอิเราะฮฺไว้ว่า

فَكُلُّ مَنْ ادعى التفويض وَقَالَ خِلَاف هذا فَهُوَ مُشَبِّهٌ كالأَشْعرِيةِ أيضا.

“**ดังนั้นทุกคนที่อ้างการตัฟวีฎขึ้น**และพูดต่างออกไปจากสิ่งนี้ (ต่างไปจากอะกีดะฮฺที่ท่านได้กล่าวไปวรรคก่อนหน้านี้-ผู้แปล) เขาคือมุชับบิฮฺ (ผู้เปรียบพระเจ้าให้คล้ายสิ่งถูกสร้าง) **ดังเช่นพวกอัลอะชาอิเราะฮฺอีกด้วย**”[349]

ท่านอัลลามะฮฺ บูคุบซะฮฺﷺได้สรุปจุดยืนทางความเชื่อของอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ ไว้ในข้อเขียนหนึ่งของท่านไว้ว่า

وَهُوَ سَلَفِيٌّ فِي الْعَقِيدَةِ وَالِاتِّبَاعِ وَمُحَارَبَةِ التَّقْلِيدِ وَالتَّمَذْهُبِ، خَلَفِيٌّ فِي بَعْضِ ذَلِكَ. مُتَصَوِّفٌ غَارِقٌ فِي وَحْدَةِ الْوُجُودِ شَاذِلِيٌّ دَرْقَاوِيٌّ شَيْخُ طَرِيقَةٍ مُتَمَيِّزَةٍ بِمدينة طَنْجَةَ. وَهُوَ فِي نَفْسِ الْوَقْتِ مُتَشَيِّعٌ يَقِفُ عَلَى عَتَبَةِ الرَّفْضِ.

“และเขา (อัลฮาฟิซฺ) คือซะละฟีย์ในด้านหลักความเชื่อ, การปฏิบัติตามอัซซุนนะฮฺและการต่อต้านการยึดติดและการสังกัดกับสำนักคิดใดสำนักคิดหนึ่งในทาง

---

[348] อะฮฺมัด บินอัศศิดดี๊ก, *ดัรรุลเฆาะมามอัรเราะกี๊กบิเราะซาอิลอัชชัยคุอัชชัยยิดอะฮฺมัดบินอัศศิดดี๊ก*, หน้า 110.

[349] อับดุลลอฮฺ อัตตะลีดีย์, *ฮะยาตุชชัยคอะฮฺมัดบินอัศศิดดี๊ก*, หน้า 74.

ศาสนา (แต่ขณะเดียวกัน) **เขาก็มีแนวทางแบบเคาะลัฟในบางประเด็นจากเรื่องนั้น** เขายังเป็นนักศูฟีย์ผู้จมลึกอยู่ในแนวคิดวะฮฺดะตุลวุญูด[350] เป็นผู้สังกัดในสำนักชาสิลียะฮฺดัรกอวียะฮ์ เป็นชัยคฺแห่งสำนักวิถี (เฏาะรีเกาะฮฺ) ที่พิเศษโดดเด่นในเมืองฏ็อนญะฮฺ โดยที่ในเวลาเดียวกันเขาก็เป็นผู้ที่ฝักใฝ่แนวคิดชีอะฮฺที่เข้าใกล้พรมแดนของสำนักอัรรอฟิเฎาะฮฺ”[351]

หลักศรัทธาของอิมามอะฮฺมัดในเรื่องการอยู่เบื้องบนของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ

สำหรับหลักศรัทธาของหัวหน้าแห่งชาวซุนนะฮฺอย่างอิมามอะฮฺมัด ﷺแล้ว ท่านอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ ได้สรุปความเชื่อของอิมามอะฮฺมัด ﷺออกมาว่า

فَإِنَّهُ كَانَ يَعْتَقِدُ الجِهَةَ، وَالعُلُوَّ، وَالانْحِيَازَ فَوْقَ العَرْشِ؛ مِمَّا جَعَلَهُ يُؤَوِّلُ نُصُوصَ المَعِيَّةِ تَأْوِيلًا بَاطِلًا؛ فَيَكُونُ مُؤْمِنًا بِبَعْضٍ وَكَافِرًا بِبَعْضٍ؛ بِخِلَافِ الأَشَاعِرَةِ: فَإِنَّهُمْ كَافِرُونَ بِالجَمِيعِ –قَبَّحَهُمُ اللهُ تَعَالَى-.

“เพราะแท้จริงแล้วท่าน (อิมามอะฮฺมัด ﷺ) **มีความเชื่อในเรื่อง (อัลลอฮฺทรงอยู่ใน) ทิศทางหนึ่ง (อัลญิฮะฮฺ), การอยู่เบื้องบนขึ้นไป (อัลอุลูว์) และการแยกเอกเทศมาอยู่เหนือบัลลังก์** อันเป็นส่วนหนึ่งจากสิ่งซึ่งได้ทำให้ท่านอิมามอะฮฺมัดตีความตัวบทต่าง ๆ ในเรื่องของคุณลักษณะอัลมะอิยะฮฺ (การที่พระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์) อันเป็นการตีความที่เป็นเท็จ จึงส่งผลให้ท่านอิมามอะฮฺมัดกลายเป็นผู้ศรัทธาในบางส่วน (ของตัวบท) และเป็นผู้ปฏิเสธต่อบางส่วน (ของตัวบท)[352] ซึ่งแตกต่างไปจากแนวทางของพวกอัลอาชาอิเราะฮฺ เพราะพวกเขาคือผู้ที่ปฏิเสธทั้งหมด (ของตัวบท) ขออัลลอฮฺ ﷻทรงทำให้พวกเขาอัปลักษณ์”[353]

ท่านอัลฮาฟิซฺยังได้กล่าวไว้ในอีกจุดหนึ่งจากหนังสือของท่าน ความว่า

---

[350] หลักความเชื่อที่ระบุว่าสิ่งที่ดำรงมีอยู่จริงนั้นมีเพียงสิ่งเดียวคืออัลลอฮฺ

[351] อบุลฟัยฎฺ อะฮฺมัด บินมุฮัมมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์, *เตาญีฮุลอันศอรลิเตาฮีดิลมุสลิมีนฟิศเศามฺวัลอิฟฏอร* (อัมมาน: ดารุลบะยาริก, 1419), หน้า 17.

[352] นี่เป็นคำพูดที่เลวร้ายซึ่งอัลฆุมารีย์ได้ใช้มันละเมิดเกียรติของท่านอิมามอะฮฺมัด

[353] อะฮฺมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์ อัลฮะซะนีย์, *สัมมุลอะชาอิเราะฮฺวัลมุตะกัลลิมีนวัลฟะลาซิฟะฮฺลิชชัยคฺอะฮฺมัดบินอัศศิดดี้กอัลฆุมารีย์อัลฮะซะนีย์ (มัจมูอฺมินบะอฺฎิกุตุบิฮิ)*, หน้า 111.

أَيْ المُتَأَخِّرُونَ مِنْهُمْ الَّذِينَ لَمْ يَتَصَوَّرُوا مَا ثَبَتَ مِنَ الصِّفَاتِ كَالعُلُوِّ وَالمَعِيَّةِ إِلَّا بِالتَّشْبِيهِ، فَاضْطَرُّوا إِلَى التَّأْوِيلِ الَّذِي هُوَ فَرْعُ التَّكْذِيبِ، لِيُؤْمِنُوا بِمَا فَهِمُوهُ لَا بِالغَيْبِ الَّذِي امْتَحَنَ اللهُ بِهِ عِبَادَهُ وَامْتَدَحَهُمْ عَلَى الإِيمَانِ بِهِ. أَمَّا مَنْ قَامَ بِذِهْنِهِ التَّفْوِيضُ، وَرَسَخَ فِي عَقِيدَتِهِ التَّنْزِيهُ كَالسَّلَفِ الصَّالِحِ وَمَنْ عَلَى طَرِيقَتِهِمْ، فَلَمْ يَحْتَجْ إِلَى تِلْكَ الرُّدُودِ وَالتَّأْوِيلَاتِ الَّتِي يَأْبَاهَا الدِّينُ المَتِينُ، وَيَنْفِرُ عَنْهَا الإِيمَانُ الصَّحِيحُ، وَلَا يُسَاعِدُ عَلَيْهَا مَعْقُولٌ وَلَا مَنْقُولٌ. فَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الرَّحْمٰنُ عَلَى عَرْشِهِ» هَكَذَا، وَأَشَارَ بِيَدِهِ مِثْلَ القُبَّةِ، وَقَالَ: «إِنَّهُ لَيَئِطُّ بِهِ أَطِيطَ الرَّحْلِ بِالرَّاكِبِ». وَالمُؤَوِّلُونَ يَزْعُمُونَ –مَعَ هَذَا اللَّفْظِ الصَّرِيحِ وَأَمْثَالِهِ– أَنَّ الاسْتِوَاءَ بِمَعْنَى الاسْتِيلَاءِ وَالقَهْرِ وَالغَلَبَةِ.

"หมายถึง บรรดานักวิชาการยุคหลังบางส่วนจากในหมู่ผู้รู้ (ที่ตีความฮะดีษอัลลอฮฺอยู่ไหน-ผู้แปล) อันเป็นกลุ่มบุคคลผู้ซึ่งไม่สามารถนึกคิดเข้าใจต่อสิ่งที่ได้ถูกยืนยันไว้ในตัวบทศาสนาจากในเรื่องคุณลักษณะของพระเจ้าได้ เช่น การอยู่เบื้องบนและการที่พระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์ **นอกเสียจากการเปรียบเทียบให้คล้ายกับสสาร (ตัชบีฮฺ)** พวกเขาจึงต้องอยู่ในสภาวะจำใจต้องหันไปพึ่งการตีความ (ตะอ์วีล) อันซึ่งตัวมัน (การตีความ) คือแขนงย่อยของการปฏิเสธศาสนาเพื่อให้พวกเขาเชื่อต่อสิ่งที่พวกเขาเข้าใจ ไม่ใช่ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ (อัลฆ็อยบฺ) อันเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ใช้มันเป็นตัวทดสอบบ่าวของพระองค์และพระองค์ยังได้ทรงสรรเสริญบ่าวของพระองค์เนื่องเพราะมีศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับนั้น และสำหรับผู้ที่การมอบหมาย (สภาวะแท้จริงของคุณลักษณะกลับไปหาพระเจ้า-ผู้แปล) ได้เกิดขึ้นในความคิดของเขาและการให้ความบริสุทธิ์แก่พระเจ้าก็ได้สถิตมั่นอยู่ในหลักศรัทธาของเขาแล้ว ดังเช่นชาวซะลัฟผู้ทรงธรรมและผู้ที่ยึดถือแนวทางของพวกเขา เขาก็ไม่เคยหันไปพึ่งพาการโต้แย้งต่าง ๆ ต่อตัวบทและการตีความทั้งหลายอันซึ่งศาสนาอันมั่นคงแข็งแกร่งจะปฏิเสธมัน และการศรัทธาที่ถูกต้องก็จะผินหลังให้มัน และหลักเหตุผลตลอดจนตัวบทศาสนาก็จะไม่สนับสนุนมันอีกด้วย ซึ่งท่านนบีﷺได้กล่าวว่า-อัรเราะฮฺมานทรงอยู่เหนือบัลลังก์เยี่ยงนี้แหละ แล้วท่านก็ชี้ด้วยมือของท่านเสมือนกับรูปโดม (ที่อยู่เหนือตัวท่าน) และท่านนบีﷺก็ยังกล่าวต่อว่า *แท้จริงแล้วบัลลังก์จะส่งเสียงดังกึกก้องด้วยเพราะ (ความยิ่งใหญ่) ของพระองค์เยี่ยงการส่ง*

เสียงดังกึกก้องของอานม้าด้วยกับสาเหตุที่มาจากความหนักของผู้ที่ขี่มัน[354]-และฝ่ายผู้ตีความนั้น ควบคู่กับที่มีตัวบทอันชัดแจ้งนี้และตัวบทที่คล้าย ๆ กันกับตัวบทนี้แล้วก็ตาม พวกเขากลับอ้างขึ้นมาว่า ที่จริงแล้วคำว่าอัลอิซติวาอ์นั้นหมายถึง การครอบครอง การพิชิต หรือการครอบงำ”

وَمَعَ هَذَا فَقَدْ جَاءَتِ النُّصُوصُ بِالْمَعِيَّةِ الَّتِي لَا تَحْتَمِلُ التَّأْوِيلَ كَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُم وَلَكِن لَّا تُبْصِرُونَ﴾ وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ وَهُمْ فِي سَفَرٍ: «ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّ الَّذِي تَدْعُونَهُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَعْنَاقِ رَوَاحِلِكُمْ» فِي كَثِيرٍ مِنْ أَمْثَالِ هَذِهِ النُّصُوصِ الصَّرِيحَةِ الَّتِي يَرُدُّ الْمُؤَوِّلُونَ الْمَعِيَّةَ مَعَهَا إِلَى الْعِلْمِ، الْمُتَّفِقُونَ هُمْ وَغَيْرُهُمْ مِنَ الْعُقَلَاءِ عَلَى أَنَّهُ لَا يُبْصَرُ وَلَا يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ عُنُقِ رَاحِلَتِهِ وَلَا أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ.

“ควบคู่กันไปกับสิ่งที่กล่าวไปนี้ ก็ยังมีตัวบท (จากคัมภีร์และอัซซุนนะฮฺ) ที่กล่าวถึงการที่พระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์อันซึ่งไม่อาจตีความผันแปรได้ เช่น พระดำรัสของอัลลอฮฺความว่า-*และเราอยู่ใกล้เขายิ่งกว่าพวกเจ้า แต่พวกเจ้ามิได้เห็น*-(56:85) และเช่นคำกล่าวของท่านนบีﷺต่อบรรดาสาวกของท่านขณะเดินทางว่า-*พวกท่านจงเบาเสียงของพวกท่านเถิด เพราะแท้จริงพวกท่านมิได้วิงวอนขอจากผู้ที่หูหนวก และมิได้วิงวอนขอจากผู้ที่เร้นหายไปจากการวิงวอนของพวกท่าน ที่จริงแล้ว ผู้ที่พวกท่านวิงวอนอยู่นั้น อยู่ระหว่างพวกท่านกับคอของอูฐที่พวกท่านขี่อยู่*-ซึ่ง (เป็นตัวบทที่) มีอยู่ในอีกหลายๆ ตัวบทจากตัวบทต่าง ๆ ที่เนื้อหาคล้ายคลึงกับตัวบทชัดเจนเหล่านี้ โดยที่บรรดาผู้ตีความมักจะหันเหความหมายของคุณลักษณะการที่พระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับต้นคอของอูฐพาหนะ ให้หมายถึงเพียงแค่อยู่ด้วยความรู้เท่านั้น ทั้งที่พวกเขาเองและบรรดาผู้มีเหตุผลทั้งหลายต่างก็ยอมรับว่า ความรู้ไม่สามารถถูกมองเห็นได้และไม่อาจอยู่ระหว่างชายคนหนึ่งกับคอของพาหนะเขา และไม่อาจใกล้เขายิ่งกว่าเส้นเลือดที่คอหอย (เส้นเลือดใหญ่)”

---

[354] ฮะดีษบทนี้คือฮะดีษเฎาะอีฟ โปรดดู มุฮัมมัด นาศิรุดดีน อัลอัลบานีย์, *เฎาะอีฟอัลญามิอฺอัศเศาะฆีรฺวะซิยาดะติฮฺ* (ม.ป.ท.: อัลมักตับอัลอิสลามีย์, ม.ป.ป.), หน้า 886 หมายเลข: 6137.

وَنُصُوصُ القُرْآنِ إِنَّمَا جَاءَتْ بِالمَعِيَّةِ لِتَرْفَعَ مَا قَدْ تُوَهِّمُهُ آيَاتُ العُلُوِّ مِنَ الجِهَةِ، كَمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَخْبَرَ بِأَنَّ اللهَ عَلَى عَرْشِهِ رَفَعَ مَا يُتَوَهَّمُ مِنْهُ، فَقَالَ كَمَا فِي التِّرْمِذِيِّ وَغَيْرِهِ: «وَلَوْ دَلَّى أَحَدُكُمْ بِحَبْلٍ لَهَبَطَ عَلَى اللهِ» فَالشَّحِيحُ بِدِينِهِ يُمِرُّ النُّصُوصَ كَمَا جَاءَتْ، وَيَعْتَقِدُ أَنَّ الرَّحْمٰنَ عَلَى عَرْشِهِ اسْتَوَى، وَأَنَّهُ أَقْرَبُ إِلَيْنَا مِنْ حَبْلِ الوَرِيدِ، وَأَنَّهُ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ، وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ.

"และบรรดาข้อความในอัลกุรอานนั้น แท้จริงแล้วมันได้ระบุถึงคุณลักษณะของการที่พระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์เพื่อขจัดสิ่งที่กลุ่มโองการที่กล่าวถึงการอยู่เบื้องบนของพระเจ้าอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นเรื่องของทิศทางหนึ่งได้ ดังที่ท่านนบีﷺเมื่อท่านแจ้งว่า-*อัลลอฮฺทรงอยู่เหนือบัลลังก์ของพระองค์*-ท่านก็ได้ขจัดสิ่งที่อาจถูกเข้าใจผิดจากถ้อยคำนี้ โดยท่านได้กล่าวไว้ ดังที่มีบันทึกไว้ในอัตติรมิสีย์และผู้อื่นว่า :-*ถ้าผู้ใดในหมู่พวกท่านหย่อนเชือกลงไป (จากเบื้องบน) มันก็จะตกลงมาที่อัลลอฮฺ*-ดังนั้น ผู้ที่หวงแหนศาสนาของตนจะต้องปล่อยตัวบททั้งหลายให้ดำเนินไปตามที่มันได้มีมาและเชื่อมั่นว่าพระเจ้า, อัรเราะฮฺมาน**ทรงขึ้นอยู่เหนือบัลลังก์ของพระองค์**และพระองค์ทรงใกล้ชิดกับเรา ยิ่งกว่าเส้นเลือดใหญ่ที่ลำคอ และไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนพระองค์เลย และพระองค์คือผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงเห็น"[355]

ข้าฯ ถ่ายทอดคำพูดของอัลฮาฟิซฺ อัลซุมารีย์رحمه اللهข้างต้นมา มิใช่เพราะเห็นด้วยกับคำพูดของท่าน หากแต่ต้องการยืนยันว่า ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น "อิบนุฮะญัรแห่งศตวรรษที่ 13" อย่างท่านเองก็ยังยืนยันว่าหลักศรัทธาของอิมามอะฮฺมัดรضي الله عنهอิมามแห่งชาวซุนนะฮฺนั้นคือการเชื่อในการดำรงอยู่ของอัลลอฮฺ ณ เบื้องบนบัลลังก์เท่านั้น ซึ่งอัลฮาฟิซฺ อัลซุมารีย์رحمه الله พรรณนาความเชื่อของอิมามอะฮฺมัดรضي الله عنهในประเด็นนี้ด้วยสำนวนว่า **"การมีทิศทางหนึ่ง**

---

[355] อบูอับดิลละฮฺ มุฮัมมัด บินอะฮฺมัด อัลกุรฏุบีย์, *อัตติสการฟีอัฟเฎาะลิลอัสการอัลกุรอานอัลกะรีม*, ตรวจทานและอธิบายโดย อะฮฺมัด บินมุฮัมมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 1355), หน้า 13-14.

(อัลญิฮะฮฺ), การอยู่เบื้องบนขึ้นไป (อัลอุลูว์) และการแยกเอกเทศมาอยู่เหนือบัลลังก์ (อัลอินฮิยาซเฟาก็อลอัรชฺ)”

เป้าหมายของคำพูดที่อัลฮาฟิซฺﷺที่ต้องการบอกพวกเราก็คือ อิมามอะฮฺมัดเชื่อว่า “ซาต” ของพระองค์ทรงอยู่ ณ เบื้องบนเหนือบัลลังก์ของพระองค์เท่านั้น และหลักศรัทธาประการนี้ของอิมามอะฮฺมัดก็ถูกสืบทอดโดยท่านอิบนุลก็อยยิมﷺและอัสสะฮะบีย์ﷺเอง มิใช่หมายความว่าท่านอัลฮาฟิซฺﷺปฏิเสธการอยู่เบื้องบนของพระเจ้าโดยสิ้นเชิงไปเลย เพียงเพราะท่านปฏิเสธคำว่า “ทิศหนึ่ง” คำว่า “ทิศหนึ่ง” กล่าวได้ว่าที่ท่านคัดค้านอิมามอะฮฺมัดไปตรงนี้ เป็นการคัดค้านความเข้าใจของอิมามอะฮฺมัดในเรื่องการรวมคำอธิบายระหว่างอัลอิซติวาอ์และอัลมะอียะฮฺ โดยท่านมองว่าความเข้าใจของอิมามอะฮฺมัดนั้นเพียงแค่ยืนยันว่า “ซาต” ของพระองค์อัลลอฮฺทรงดำรงอยู่เหนือบัลลังก์เท่านั้น ขณะที่ความเข้าใจของอัลฆุมารีย์นั้นมองว่า “ซาต” ของพระองค์อัลลอฮฺทรงอยู่เหนือบัลลังก์และพระองค์ทรงอยู่กับบ่าวของพระองค์ด้วยซาตของพระองค์ พูดได้อีกแบบว่า อัลฆุมารีย์เชื่อในการสถิตเหนือบัลลังก์ “โดยแท้จริง” เฉกเช่นเดียวกับการเชื่อว่าพระองค์ทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์ “โดยแท้จริง” การที่อัลฆุมารีย์ปฏิเสธคำว่า “ทิศบน” เป้าหมายของอัลฆุมารีย์มิได้ปฏิเสธการอยู่เบื้องบน เพราะมันก็เป็นเช่นเดียวกันกับที่อัลฆุมารีย์เองก็มิได้ยืนยันว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่ “ทิศล่าง” แต่นั่นก็ไม่ได้หักล้างจุดยืนของอัลฆุมารีย์ที่เชื่อว่าอัลลอฮฺทรงอยู่ร่วมกับบ่าวของพระองค์ “โดยแท้จริง” การเข้าใจในเป้าหมายที่อัลฆุมารีย์สื่อสารออกมาจึงเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากมีนักค้นคว้าบางส่วนเข้าใจผิดว่าอัลฆุมารีย์ปฏิเสธความเชื่อในเรื่องการที่พระเจ้าทรงอยู่เบื้องบนอย่างแท้จริง ทั้งที่เป้าหมายการปฏิเสธ “ทิศหนึ่ง” ของอัลฆุมารีย์นั้นเป็นไปตามที่ข้าฯ อธิบายไปแล้วข้างต้น

ท่านชัยคฺอับดุลลอฮฺ อัตตะลีดีย์ﷺได้แสดงความเห็นต่อท้ายคำพูดของท่านอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์ ข้างต้นไว้ว่า

اعْتِقَادُ الجِهَةِ وَالعُلُوِّ قَدْ صَرَّحَ القُرْآنُ وَالسُّنَّةُ المُتَوَاتِرَةُ بِذَلِكَ، وَفِي ذَلِكَ وَضَعَ ابْنُ القَيِّمِ كِتَابَيْهِ: اجْتِمَاعُ الجُيُوشِ الإِسْلَامِيَّةِ وَ الصَّوَاعِقُ المُرْسَلَةُ، وَالحَافِظُ الذَّهَبِيُّ كِتَابَهُ العُلُوَّ، وَلَكِنْ عَقِيدَتُنَا عَلَى طَرِيقَةِ الشَّيْخِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، وَلَنَا كِتَابٌ فِي ذَلِكَ.

"การเชื่อว่าพระเจ้าทรงมีทิศหนึ่งและทรงอยู่เบื้องบนนั้น แน่นอนเลยว่าอัลกุรอานและอัซซุนนะฮฺที่ถูกรายงานมาจากกลุ่มผู้รายงานจำนวนมากได้ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงสิ่งนั้น และในเรื่องนั้นท่านอิบนุลก็อยยิมมันไว้ในหนังสือของท่านสองเล่มคือ *อิจติมาอุลญุยูชอัลอิสลามียะฮฺ* และ *อัศเศาะวาอิกอัลมุรซะละฮฺ* และท่านอัลฮาฟิซฺ อัสสะฮะบีย์ ในหนังสือ *อัลอุลูว์* ของท่าน แต่ความเชื่อของเรา (อัตตะอฺลีดีย์) นั้นเป็นไปตามแนวทางของท่านอัชชัยคฺ (อัลฆุมารีย์) และเรายังมีหนังสือเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องนั้นอีกด้วย"[356]

อัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ﷺได้กล่าวถึงจุดยืนของท่านไว้อย่างชัดเจนว่า

أَنَّ الْمَعِيَّةَ بِالذَّاتِ، وَالْفَوْقِيَّةَ بِالذَّاتِ أَيْضًا، لِأَنَّهَا ذَاتٌ تُخَالِفُ ذَوَاتِ الْمَخْلُوقِينَ، فَلَا يُسْتَبْعَدُ فِي حَقِّهَا صِفَةُ الْمَخْلُوقِ، وَكُنْتُ كَتَبْتُ شَيْئًا مِنْ هَذَا فِيمَا عَلَّقْتُهُ عَلَى فَضَائِلِ الْقُرْآنِ لِلْقُرْطُبِيِّ.

"แท้จริงแล้วการอยู่ร่วม ของพระองค์) กับปวงบ่าว (อัลมะอียะฮฺ) ก็ด้วยตัวตนของพระองค์ (อัซซาต) และการอยู่เหนือบัลลังก์ (อัลเฟากียะฮ์) ก็ด้วยตัวตนของพระองค์ (อัซซาต) เช่นกัน เนื่องจากว่ามัน (อัซซาต) คือตัวตนที่แตกต่างจากบรรดาตัวตนของสิ่งถูกสร้างทั้งหลาย ดังนั้นคุณลักษณะของสิ่งถูกสร้างก็จะไม่ถูกพิจารณาให้เป็นเรื่องที่ห่างไกลไปแต่อย่างใดในกรณีของสิทธิแห่งพระองค์ และข้าฯ ได้เขียนสิ่งหนึ่งจากเรื่องนี้ในข้อเขียนที่ข้าฯ ได้แสดงความเห็นเป็นเชิงอรรถไว้แก่หนังสือ ฟะฎออิลอัลกุรอาน ของอัลกุรฎุบีย์"[357]

หลักศรัทธาของอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์กับอัตตะลีดีย์ผู้เป็นลูกศิษย์ในหมวด "อัลมะอียะฮฺ" (การที่พระเจ้าทรงอยู่กับพวกเรา) จึงมีความแตกต่างไปจากสายธารซะละฟียะฮฺ เนื่องจากซะละฟียะฮฺอธิบายว่า พระเจ้าทรงอยู่กับพวกเรา "ด้วยความรู้" หากแต่บุคคลทั้ง

[356] อับดุลลอฮฺ อัตตะลีดีย์, *ฮะยาตุชชัยคอะฮฺมัดบินอัศศิดดี้ก*, หน้า 72.

[357] อับดุลลอฮฺ อัตตะลีดีย์, *ฮะยาตุชชัยคอะฮฺมัดบินอัศศิดดี้ก*, หน้า 74.

สองอธิบายว่าพระเจ้าทรงอยู่กับพวกเราด้วยกับ “ตัวตน” (ซาต) ของพระองค์มิใช่แค่ด้วยกับความรู้ เพียงแต่ความเชื่อของทั้งสองมีความแตกต่างจากกลุ่มศูฟีย์ นั่นก็คือบุคคลทั้งสองมิได้ยอมรับความเชื่อว่าซาตของพระเจ้าทรงสถิตรวมเป็นหนึ่งเดียวกันกับสรรพสิ่ง เพราะทั้งสองท่านอธิบายว่าพระเจ้าทรงอยู่ร่วมกับพวกเราด้วยซาตของพระองค์และไม่ใช่เงื่อนไขบังคับว่าจะต้องเป็นการสถิตอาศัยอยู่ภายในสรรพสิ่งแต่อย่างใด ท่านชัยคฺอัตตะลีดีย์ﷺได้กล่าวอธิบายในเรื่องนี้ว่า

فَالوَاجِبُ أَنْ نُؤْمِنَ بِالجَمِيعِ، وَنُفَوِّضَ حَقَائِقَهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى، وَنَقُولَ: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ، وَلَا يَحُلُّ فِي شَيْءٍ، وَتَعَالَى اللهُ عَمَّا يَقُولُهُ المُغَالُونَ وَالمُعَطِّلُونَ.

“ดังนั้น สิ่งที่จำเป็นคือ การที่พวกเราจะต้องศรัทธาต่อตัวบททั้งหมด (ทั้งตัวบทที่กล่าวถึงการขึ้นอยู่เหนือบัลลังก์และการอยู่กับบ่าวของพระองค์-ผู้แปล) และพวกเราจะ**มอบหมาย (ตัฟวีฎ) สภาวะแท้จริงของคุณลักษณะแห่งพระเจ้าไว้แด่พระองค์อัลลอฮฺ**ﷻและพวกเราจะกล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนพระองค์เลย **และพระองค์มิได้ทรงสถิตอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งสิ้น** และพระองค์อัลลอฮฺทรงสูงส่งเหนือกว่าทุกสิ่งที่บรรดาพวกสุดโต่งและพวกปฏิเสธ (คุณลักษณะของพระองค์) ได้กล่าวอ้างถึงมันเอาไว้”[358]

อย่างไรก็ตามสำหรับอิมามอะฮฺมัดและชาวซะลัฟทั้งหมดนั้น เราไม่ถือว่าพวกเขาตีความ “อัลมะอียะฮฺ” แต่อย่างใด หากแต่การอธิบายของอิมามอะฮฺมัดในเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากการใช้บริบทแวดล้อมของรูปประโยคในอัลกุรอาน ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺﷻได้กล่าวว่า

﴿هُوَ ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ۝٣ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۖ يَعۡلَمُ مَا يَلِجُ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا يَخۡرُجُ مِنۡهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعۡرُجُ فِيهَاۖ وَهُوَ مَعَكُمۡ أَيۡنَ مَا كُنتُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ

[358] อับดุลลอฮฺ บินอับดิลกอดิร อัตตะลีดีย์, *บิดายะตุลวุศูลบิลุบบิเศาะฮีฮิลอุมมะฮาติวัลอุศูล*, เล่ม 1, หน้า 111.

بَصِيرٌ ۝٤ لَّهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ ۝٥ يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ
ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِۚ وَهُوَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ۝٦ الحديد: ٣ - ٦

"พระองค์ทรงเป็นองค์แรกและองค์สุดท้าย และทรงเปิดเผยและทรงเร้นลับ และ**พระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง** พระองค์คือ พระผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินในระยะ 6 วัน **แล้วพระองค์ทรงสถิตอยู่บนบัลลังก์ พระองค์ทรงรอบรู้**สิ่งที่เข้าไปในแผ่นดิน และสิ่งที่ออกมาจากแผ่นดิน และสิ่งที่ลงมาจากฟากฟ้าและสิ่งที่ขึ้นไปสู่ฟากฟ้า และพระองค์ทรงอยู่กับพวกเจ้า ไม่ว่าพวกเจ้าจะอยู่ ณ แห่งหนใด **และอัลลอฮฺทรงเห็นสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ** อำนาจอันเด็ดขาดแห่งชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินนั้นเป็นสิทธิ์ของพระองค์ และการงานทั้งหลายถูกให้กลับไปยังอัลลอฮฺเท่านั้น พระองค์ทรงให้กลางคืนคาบเกี่ยวเข้าไปในกลางวัน และทรงให้กลางวันคาบเกี่ยวเข้าไปในกลางคืน **และพระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้สิ่งที่อยู่ในทรวงอก**" (57:3-6)

บริบทของโองการทั้งก่อนและหลังล้วนชี้ชัดว่าหมายถึง การที่พระองค์ﷻทรงอยู่กับมนุษย์ด้วยกับความรู้ของพระองค์

เช่นเดียวกับประเด็นเรื่อง "การที่ผู้ศรัทธาจะได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺในโลกหน้า" ท่านอัลฮาฟิซฺ อัลฮุมารีย์ﷺกลับมีความเชื่อในประเด็นนี้ใกล้เคียงกับสำนักอัลเกาษะรียะฮฺในสมัยหลัง กล่าวคือท่านอัลฮาฟิซฺอธิบายว่า

وَرُؤْيَةُ اللَّهِ تَعَالَى لَيْسَتْ مُقَابَلَةَ جِسْمٍ لِجِسْمٍ وَلَا انْبِعَاثَ أَشِعَّةٍ مِنْ بَصَرِ الرَّائِي وَاتِّصَالَهَا بِمَا يُقَابِلُهَا مِنَ الْمَرْئِيِّ، بَلْ هِيَ تَجَلٍّ مِنَ اللَّهِ لِعِبَادِهِ بِدُونِ مُقَابَلَةٍ وَلَا انْحِصَارٍ فِي جِهَةٍ عَلَى الْكَيْفِيَّةِ الَّتِي يَعْلَمُهَا اللَّهُ تَعَالَى.

"การเห็นพระองค์อัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งนั้น มิใช่เป็นการที่ร่างหนึ่งประจันหน้ากับอีกร่างหนึ่ง และมิใช่เป็นการที่รังสีสายตาของผู้มองถูกส่งออกไปและเชื่อมต่อกับสิ่งที่อยู่ตรงข้ามซึ่งถูกมองเห็น แต่ทว่ามันคือการปรากฏ (ตะญัลลีย์) จากพระองค์แด่บรรดาบ่าวของพระองค์โดย

ปราศจากการประจันหน้าและไม่ถูกจำกัดอยู่ในทิศทางใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งหมดนี้เป็นไปตาม **รูปแบบวิธีการ (อัลกัยฟิยะฮฺ) ที่อัลลอฮฺﷻทรงรู้ถึงวิธีการนั้น**"[359]

ในความเข้าใจของท่านอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ﷺการเห็นอัลลอฮฺในโลกหน้าจึงไม่ใช่การเผชิญหน้ากันของร่างกายต่อร่างกาย และไม่ใช่การที่แสงจากสายตาผู้มองไปกระทบกับสิ่งที่ถูกมอง แต่เป็นการเผยให้เห็น (ตะญัลลีย์) จากอัลลอฮฺแก่บ่าวของพระองค์ โดยไม่มีการเผชิญหน้ากันและไม่มีการจำกัดในทิศทางใด ๆ **และอยู่บนรูปแบบวิธีการ (อัลกัยฟิยะฮฺ) ที่อัลลอฮฺﷻทรงรู้ถึงวิธีการนั้น**

ท่านอัลกอฎีย์ อียฺยาฎﷺได้กล่าวว่า

وَقَدْ ذَكَرَ الْقَاضِي أَبُو بَكْرٍ فِي أَثْنَاءِ أَجْوِبَتِهِ عَنِ الآيَتَيْنِ مَا مَعْنَاهُ أَنَّ مُوسَى عليه السلام رَأَى اللَّه فَلِذَلِكَ خَرَّ صَعِقًا وَأَنَّ الْجَبَلَ رَأَى رَبَّهُ فَصَارَ دَكًّا بِإِدْرَاكٍ خَلَقَهُ اللَّه لَهُ واسْتَنْبَطَ ذَلِكَ والله أَعْلَمُ مِنْ قَوْلِهِ (وَلَٰكِنِ ٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡجَبَلِ فَإِنِ ٱسۡتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوۡفَ تَرَىٰنِيۚ) ثُمَّ قَالَ (فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلۡجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكّٗا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقٗاۚ) وَتَجَلِّيهِ لِلْجَبَلِ هُوَ ظُهُورُهُ لَهُ حَتَّى رَآهُ عَلَى هَذَا الْقَوْلِ وَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ شَغَلَهُ بِالْجَبَلِ حَتَّى تَجَلَّى وَلَوْلَا ذَلِكَ لَمَاتَ صعقا بلا إفاقةٍ وَقَوْلُهُ هَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ مُوسَى رَآهُ.

"และท่านอัลกอฎีย์ อบูบักรฺ ได้กล่าวไว้ในขณะทำการตอบคำตอบของท่านเกี่ยวกับสองโองการ (ที่ให้ความหมายว่ามนุษย์จะไม่สามารถมองเห็นพระเจ้า-ผู้แปล) อันซึ่งคำตอบของท่านนั้นมีความหมายดังเนื้อหาต่อไปนี้ แท้จริงแล้วมูซาﷺได้เห็นอัลลอฮﷻ(ผ่านการที่พระองค์ทรงเผยพระองค์ให้แก่ภูเขา-แปล) ดังนั้นมูซาจึงล้มหมดสติลง **และแท้จริงแล้วภูเขาก็ได้เห็นพระเจ้าของมันฉะนั้นภูเขาจึงกลายเป็นผงธุลีด้วยการไปถึง (พระองค์)** ซึ่งอัลลอฮฺทรงสร้างมันให้แก่ภูเขาลูกนั้น และท่านอัลกอฎีย์ (อบูบักรฺ) ก็ได้สรุปสิ่งนั้น (การที่ภูเขาและนบีมูซาได้เห็นพระเจ้า) -และอัลลอฮฺทรงรู้ดียิ่ง-มาจากพระดำรัสของพระองค์ที่กล่าวว่า:

﴿وَلَٰكِنِ ٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡجَبَلِ فَإِنِ ٱسۡتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوۡفَ تَرَىٰنِيۚ﴾ الأعراف: ١٤٣

[359] อบุลฟัยฎฺ อะฮฺมัด บินมุฮัมมัด บินอัศศิดดี๊ก อัลฆุมารีย์ อัลฮะซะนีย์, *อัลอัฟฎอลวัลมินนะฮฺฟีรุอ์ยะตินนิซาอ์ลิลละฮิตะอาลาฟิลญันนะฮฺ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (อัลกอฮิเราะฮฺ: มักตะบะตุลกอฮิเราะฮ, 1439), หน้า 34.

"แต่จงมองดูภูเขา หากมันยังคงตั้งมั่นอยู่ ณ ที่ของมัน เจ้าก็จะได้เห็นเรา" (7:143)

ต่อมาพระองค์ก็ตรัสว่า

﴿فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ﴾ الأعراف: ١٤٣

"เมื่อพระเจ้าของพระองค์ทรงปรากฏแก่ภูเขา พระองค์ทรงทำให้มันแตกสลาย และมูซาก็ล้มลงสิ้นสติ" (7:143)

และการที่พระองค์ทรงปรากฏให้แก่ภูเขา มันก็คือ การที่พระองค์ปรากฏแก่ภูเขา (โดยสมบูรณ์และปราศจากคำว่าอย่างไร-ผู้แปล) จนภูเขาได้เห็นพระองค์ (อันเป็นไป) ตามทัศนะนี้ (ของท่านอัลกอฎีย์ อบูบักรฺ อัลบากิลลานีย์-ผู้แปล) และท่านญะอฺฟัร อิบนุมุฮัมมัด (อิมามญะอฺฟัร อัศศอดิก) ได้กล่าว (อธิบายเหตุผลที่ทรงเผยพระองค์ให้มูซาเห็นผ่านภูเขา) ว่า: พระองค์ได้ทำให้มูซาเพ่ง (การมอง) ไปที่ภูเขาจนกระทั่งพระองค์ได้ทรงปรากฏขึ้น และหากมิใช่เพราะสิ่งนั้น (คือการให้หันไปทางภูเขา) มูซาก็จะตายลงด้วยการหมดสติโดยไม่มีการฟื้นขึ้นมาอีก และถ้อยคำของท่าน (ญะอฺฟัร อัศศอดิก) นี้บ่งชี้ว่า **มูซาﷺได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺแล้ว (ผ่านสื่อกลางอย่างภูเขา-ผู้แปล)**"[360]

ความเห็นของท่านอัลกอฎีย์ อบูบักรฺ อัลบากิลลานีย์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านบีมูซาﷺได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺﷻแล้วในวันนั้น โดยเป็นการเห็นอัลลอฮฺผ่านการมองไปยังภูเขา ส่วนตัวของภูเขาเองก็ได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺโดยไม่ผ่านสื่อกลางใด ๆ อีกแล้ว

การเห็นอัลลอฮฺของนบีมูซาตามคำอธิบายข้างต้นนี้ ยืนยันไปในตัวว่า ท่านนบีมูซาได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺในสภาพของการเห็นในลักษณะ "เผชิญหน้าและอยู่เบื้องบน" เนื่องจากภูเขานั้นจะต้องอยู่ต่อหน้าของนบีมูซาและมีขนาดใหญ่โตสูงขึ้นไปเหนือศีรษะของท่านเท่านั้น และหากสำนักอัลเกาษะรียะฮฺแก้ต่างว่า การเห็นข้างต้นคือการเห็น ณ โลกดุนยาและผ่าน

---

[360] อะลีย์ อัลกอรีย์ อัลฮะเราะวีย์ อัลฮะนะฟีย์, *ชัรฮุชชิฟาลิลกอฎีย์อียฺยาฎ*, เล่ม 1. ตรวจทานโดย อับดุลลอฮฺ มุฮัมมัด อัลเคาะลีลีย์ (บัยรูต: ดารุลกุตุบอัลอิลมียะฮฺ, 1421), หน้า 433.

“ภูเขา” เป็นสื่อกลาง ฉะนั้นการเห็นพระองค์อัลลอฮฺในโลกหน้าโดยตรงและปราศจากสื่อกลางจึงไม่ใช่การเห็นที่ต้องมีสภาวะ “การอยู่เบื้องหน้าและเบื้องบน” อีกแล้ว

ข้าฯ ขอวิภาษกลับว่า หากอ้างเช่นนั้น การเห็นอัลลอฮฺในโลกหน้าก็จำต้องไม่มี “การเห็นด้วยดวงตา” ด้วยเช่นกัน เพราะเหตุผลเดียวกันกับที่ใช้ปฏิเสธ “การเผชิญหน้าและอยู่เบื้องบน” ก็จะสามารถใช้ปฏิเสธการเห็นด้วยดวงตาด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในเมื่อการเห็นอัลลอฮฺของนบีมูซาผ่านภูเขาที่อยู่ “เบื้องหน้าและเบื้องบน” เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในแง่ของ “หลักปรัชญา” สำหรับสำนักอัลเกาษะรียะฮฺ แล้วไฉนเลย พวกเขาจึงเห็นว่า “เป็นไปไม่ได้” ที่จะมีการเห็นอัลลอฮฺจริง ๆ ณ โลกหน้า โดยที่พระองค์ทรงอยู่เบื้องบนและเผชิญหน้าและปราศจากสื่อกลางใด ๆ ในการมองพระองค์อีกแล้ว เหตุใดการถอดเงื่อนไขของโลกดุนยานี้ไปเพียงข้อเดียว (ปราศจากสื่อกลางในการมอง) แต่ยังคงมีการอยู่เบื้องหน้าและเบื้องบนสำหรับการเห็นพระองค์อัลลอฮฺ จึงไม่อาจเป็นไปได้สำหรับเดชานุภาพของพระเจ้าและไม่อาจเข้าหลักเกณฑ์เรื่องการให้ความบริสุทธิ์แก่พระองค์ได้เล่า?

สำหรับคำอธิบายของท่านอัลฮาฟิซฺ อัลฆุมารีย์ﷺตามที่ข้าฯ ได้เสนอไปนั้น ทั้งหมดอาจเกิดขึ้นจากปูมหลังของชีวิตที่เติบโตมากับหลักศรัทธาแบบอัลอะชาอิเราะฮฺอย่างยาวนาน แม้ท่านจะต่อต้านอัลอะชาอิเราะฮฺไว้อย่างรุนแรง แต่ก็ไม่อาจสลัดทิ้งอิทธิพลบางประการของอัลอะชาอิเราะฮฺไปได้ ยังไม่ต้องวิเคราะห์ถึงช่วงชีวิตอันยาวนานในการค้นคว้าและแสวงหาความรู้ของท่านที่ย่อมเกิดข้อเขียนเก่าและใหม่ซึ่งไม่ลงรอยกันตามปกติวิสัยของนักวิชาการจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม ท่านอัลฮาฟิซฺได้เคยกล่าวถึงหนังสืออธิบายอัลอะกีดะฮฺอัฏเฏาะฮาวียะฮฺฉบับของท่านอิบนุอบิลอิซ อัลฮะนะฟีย์ﷺไว้ว่า

وهو أوسع من شرح المرجاني وأحسن، لأنه سلفي محض بخلاف المرجاني...28 شعبان 1376.

“โดยที่มัน (หนังสืออธิบายฉบับนี้) เนื้อหากว้างขวางกว่าฉบับอธิบายของอัลมัรญานีย์และดีงามกว่า **เนื่องจากว่าเขา (ท่านอิบนุอบิลอิซ) คือผู้ตามอัซซะลัฟแบบบริสุทธิ์แท้เลย**

(ไร้ความผิดเพี้ยนใดเจือปนเข้ามา-ผู้แปล) ซึ่งต่างไปจากท่านอัลมัรฌานีย์ﷺ...28 ชะอฺบาน 1376”[361]

ข้อเขียนข้างต้น เป็นข้อเขียนในช่วงท้ายชีวิตของท่านอัลฮาฟิซฺ เนื่องจากท่านเสียชีวิต ปี ฮ.ศ.1380 ซึ่งข้อเขียนดังกล่าวอยู่ในช่วงราว 4 ปีก่อนการเสียชีวิต ขณะที่ข้อเขียนในหนังสือ “อัลอัฟฎอลวัลมินนะฮฺฟีรุอ์ยะตินนิซาอ์ลิลละฮิตะอาลาฟิลญันนะฮฺ” ข้าฯ ไม่สามารถสืบหาวันเวลาในการเขียนได้อย่างชัดเจน จึงไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นงานเขียนจากช่วงใดในชีวิตของท่าน

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งกันเองของท่านอัลฮาฟิซฺในเรื่องนี้คือ ตัวของท่านอิบนุอบิลอิซเองนั่นแหละที่ได้อธิบายไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า การเห็นอัลลอฮฺในโลกหน้า คือการเห็นโดยที่พระองค์ทรงอยู่เบื้องบนเหนือสรรพสิ่งทั้งหมดและสติปัญญาจะไม่อาจคิดเข้าใจถึงการเห็นพระเจ้าโดยปราศจากการเผชิญหน้าได้เลย[362]

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจของอัลฮาฟิซฺในเรื่องการเห็นอัลลอฮฺนี้ จึงสวนทางโดยตรงกับคำอธิบายของท่านอิบนุอบิลอิซ อัลฮะนะฟีย์อันเป็นผู้ที่ท่านอัลฮาฟิซฺได้ยกย่องท่านว่า “คือผู้ตามอัซซะลัฟแบบบริสุทธิ์แท้เลย” !!

۩ ۩ คำพูดของอัลฮาฟิซฺต่อนักวิชาการผู้มีชื่อเสียง

ท่านอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด อัลฆุมารีย์ﷺยังได้กล่าวถึงนักวิชาการผู้มีชื่อเสียงไว้ว่า

وَمِنْ هَؤُلَاءِ النَّوَوِيُّ وَابْنُ الْعَرَبِيِّ أَيْضًا، فَهَؤُلَاءِ أَئِمَّةٌ هُدَاةٌ، وَعُلَمَاءُ مُجْتَهِدُونَ، طَائِعُونَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ تَابِعُونَ لِلدَّلِيلِ لَا لِمُجَرَّدِ رَأْيِ الْإِمَامِ. وَلِذَلِكَ وَجَدْتُ لَهُمْ أَقْوَالًا كَثِيرَةً مُخَالِفَةً لِأَقْوَالِ أَئِمَّتِهِمْ. إِلَّا أَنَّهُمْ وَإِنْ كَانُوا هُدَاةً وَعَلَى حَقٍّ، فَهُمْ فِي نَفْسِ الْوَقْتِ عَلَى غَيْرِ الْجَادَّةِ لِأَنَّهُمْ عَلَى غَيْرِ طَرِيقَةِ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَالسَّلَفِ الصَّالِحِ الَّذِينَ مِنْهُمْ أَئِمَّتُهُمْ رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى وَرَضِيَ عَنْهُمْ.

---

[361] อะฮฺมัด บินมุฮัมมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์, *อัลญะวาบุลมุฟีดลิซซาอิลิลมุซตะฟีด*, หน้า 83-84.

[362] อะลีย์ บินอะลีย์ บินมุฮัมมัด บินอบิลอิซฺ อัดดิมัชกีย์, *ชัรฮุลอะกีดะฮฺอัฏเฏาะฮาวียะฮฺ*, ตรวจทานโดย ชุอัยบฺ อัลอัรนะอูฏ และ อับดุลเลาะฮฺ บินอับดิลมุฮฺซิน อัตตุรกีย์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (บัยรูต: มุอัซซะซะฮฺอัรริซาละฮฺลิฏฏิบาอะฮฺวันนัชรฺวัตเตาซีอฺ, 1413), หน้า 219.

"และในบรรดาคนเหล่านี้ก็มีท่านอันนะวะวีย์และอิบนุลอะเราะบีย์ด้วยเช่นกัน ซึ่งพวกเขาเหล่านี้คือบรรดาผู้รู้ศาสนาผู้ชี้นำและเป็นเหล่านักปราชญ์ผู้วินิจฉัยปัญหาศาสนา (มุจตะฮิด) ผู้เชื่อฟังต่ออัลลอฮฺและรอซูลของพระองค์ เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักฐาน ไม่ใช่เพียงแค่ความคิดเห็นของอิมามเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้เอง ข้าฯ จึงพบว่าพวกเขามีทัศนะมากมายที่ขัดแย้งกับทัศนะของบรรดาอิมามของพวกเขาเอง ยกเว้นว่าแม้ว่าพวกเขาจะเป็นผู้ชี้นำและอยู่บนสัจธรรม **แต่ในขณะเดียวกันพวกเขาก็ไม่ได้ดำรงตนอยู่บนเส้นทางใหญ่กระแสหลัก (ของแนวทางซุนนะฮฺ-ผู้แปล) เนื่องจากพวกเขาไม่ได้อยู่ในวิถีทางของบรรดาเศาะฮาบะฮฺ (สาวก), อัตตาบิอีน (รุ่นต่อจากสาวก), และซะลัฟผู้ทรงธรรม**ซึ่งในบรรดาชาวซะลัฟเหล่านั้นก็มีอิมามของพวกเขา (บรรดาอิมามทั้งสี่) ปรากฏอยู่ด้วย ขออัลลอฮฺทรงเมตตาและโปรดปรานพวกเขา"[363]

ขณะเดียวกันท่านอัลฮาฟิซฺﷺได้กล่าวถึงท่านอิบนุลก็อยยิมﷺว่า

وَالْمَقْصُودُ أَنَّ الْعَقِيدَةَ الْحَقَّةَ فِي اللَّهِ تَعَالَى وَأَسْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ هِيَ فِي مِثْلِ كُتُبِ ابْنِ الْقَيِّمِ.

"และเป้าหมาย (ที่จะบอกตรงนี้) ก็คือ ที่จริงแล้ว**หลักความเชื่อที่เที่ยงแท้**ในเรื่องของพระองค์อัลลอฮฺผู้ทรงสูงส่งรวมถึงพระนามและคุณลักษณะของพระองค์นั้น **มันมีอยู่เสมือนในหนังสือเล่มต่าง ๆ ของอิบนุลก็อยยิม"**[364]

สำหรับ มุฮัมมัด ซาฮิด อัลเกาษะรีย์ชายผู้เป็นหัวหน้าใหญ่ของสำนักอัลกะลามในศตวรรษที่ 13 ของโลกอิสลาม ท่านอัลฮาฟิซฺﷺได้กล่าวถึงเขาว่า

قبح اللهُ الكوثريَّ فإنه خبيث مبتدع كذاب فاجر.

"ขออัลลอฮฺทรงทำให้เกิดความอัปรีย์ขึ้นแก่อัลเกาษะรีย์ เพราะแท้จริงแล้วอัลเกาษะรีย์ คือคนจัญไร หัวโจกผู้สร้างอุตริกรรมหลงผิด จอมมุสา คนชั่วช้า"[365]

---

[363] อะฮฺมัด บินอัศศิดดี้ก, *ดัรรุลเฆาะมามอัรเราะกี้กบิเราะซาอิลอัชชัยคฺอัซซัยยิดอะฮฺมัดบินอัศศิดดี้ก*, หน้า 37.

[364] อะฮฺมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์ อัลฮะซะนีย์, *สัมมุลอะซาอิเราะฮฺวัลมุตะกัลลิมีนวัลฟะลาซิฟะฮฺลิชชัยคฺอะฮฺมัดบินอัศศิดดี้กอัลฆุมารีย์อัลฮะซะนีย์ (มัจมูอฺมินบะอฺฎิกุตุบิฮิ)*, หน้า 94.

เนื้อหาที่ข้าฯ เสนอไปทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงภาวะ “สุญญากาศทางปรัชญาและสายโซ่ความรู้” ของสำนักอัลเกาษะรียะฮฺ ยิ่งสมาชิกในสำนักนี้เทิดทูนอัลฮาฟิซฺ อะฮฺมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์มากเพียงใด ความไม่มีเสถียรภาพของสำนักอัลเกาษะรียะฮฺก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดนั้นก็ล้วนเป็นวิกฤตการณ์ทางวิชาการที่พวกเขาต้องแก้ไขและหาทางออกกันเอง

๑๑ วังวนแห่งอะฮฺลุลกะแลวัลมะแก!

ในการโต้เถียงกับผู้นิยมในมะกูลาต 10 ประการของอริสโตเติลนั้น ท่านจะต้องทนพบเจอกับวังวนต่อไปนี้อยู่ได้ตลอดเวลาขณะทำการโต้เถียงกับพวกเขา

1. “เริ่มต้นด้วยการโฆษณาชวนเชื่อ” เสียใหญ่โตว่า “ระบบคิดและโครงสร้างทางปัญญา” ของพวกเขามันซับซ้อน, เต็มไปด้วยความลุ่มลึกที่จะทำให้มนุษย์รู้จักพระเจ้าอย่างบริสุทธิ์ได้ จากนั้นก็มักตอบท้ายด้วยศัพท์แสงในทาง “อภิปรัชญา” เพื่อทำให้ผู้ที่คิดคัดค้านสั่นกลัวทั้งที่วิชา “มันติก” และ “มะกูลาต” ที่พวกเขาคุยโวว่ายอดเยี่ยมกระเทียมดองนั้นไม่มีอะไรมากไปกว่า “การนั่งหมกมุ่นหาคำนิยามและความลงตัวทางภาษา” เพื่อมิให้ประโยคมันย้อนแย้งสับสน (เลยต้องเรียนมะกูลาต 10 ประการเพื่อแยกว่าอะไรคือทิศ อะไรคือจำนวน อะไรคือสสาร) ทั้งที่แก่นแท้ของสรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามสภาพที่มันถูกสร้างมาโดยพระผู้เป็นเจ้า ไม่ว่าประโยคคำพูดของมนุษย์จะรังสรรค์และเสาะหาขอบเขตนิยามออกมาเป็นประโยคที่ลงตัวตามกระบวนคิดของตรรกะแบบกรีกได้หรือไม่ก็ตาม มันก็ล้วนแล้วแต่ไม่อาจทำให้สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงแก่นแท้ของมันไปเป็นตามสภาพที่สำนวนภาษาและสมองของมนุษย์วาดขึ้นมาได้ ยิ่งไปกว่านั้นมันก็ไม่เสมอไปทุกกรณีหรอกว่าหากมนุษย์ไม่สามารถหานิยามที่ลงตัวให้แก่สิ่งหนึ่งได้ มันก็จะกลายมาเป็นว่ามนุษย์รู้จักสิ่งนั้นบิดเบี้ยวขึ้นมา!

องค์ความรู้แขนงนี้ห่างไกลจากโลกของฟิสิกส์มาก เพราะโลกของฟิสิกส์แสดงออกซึ่งการยอมรับไปกลาย ๆ (จากคำพูดของนักฟิสิกส์ชั้นนำหลายคน) แล้วว่า ภาษาหรือประโยค

---

[365] อะฮฺมัด บินมุฮัมมัด บินอัศศิดดี้ก อัลฆุมารีย์, *อัลญะวาบุลมุฟีดลิซซาอิลิลมุซตะฟีด*, หน้า 81.